

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Γ΄

Υ

ΑΘΗΝΑ, ΣΑΒΑΤΟ, 11 ΤΟΥ ΦΛΕΒΑΡΙΟΥ 1912

Υ

ΑΡΙΘΜΟΣ 466

ΕΝΑΣ ΛΑΟΣ ΥΨΩΝΕΤΑΙ ΑΜΑ ΔΕΙΞΗ
ΠΩΣ ΔΕΝ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΨΥΧΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Α. Ε. Κουβέντες — 'Ο Πειραιάς.
ΙΔΑΣ. Έλληνοβουλγαρικά (τέλος).
ETTORE MOSCHINO. Τριστάνος και 'Ιξόλδη (μεταφρ.
Ν. Ποριώτης) συνέχεια.
ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ. Πολιτική 'Επιθεώρηση.
Γ. Ν. ΠΟΛΙΤΗΣ. Κριτικά σημειώματα — 'Ιδα: «Όσοι
ζωντανοί»,
Α. Τ. Χαραυγή.
Α. ΤΡΑΝΟΣ. Φιλελεύθεροι (Δ').
Σ. ΣΚΙΠΗΣ. Τά «Δυο αδέρφια» του Ψυχαγή (τέλος).
Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ. — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΙΔΑ: ΟΣΟΙ ΖΩΝΤΑΝΟΙ

Η ξεχωριστή άτομικότητα του συγγραφέα, να δ,τι πρώτα πρώτα διαφέρει τον κριτικό. Μέσ' από τις γραμμές θά διαβάση, από κάτω από τον τεχνίτη θά θελήση τον άνθρωπο να βρή. Δέν πολυσκοτίζεται για μια τυχαία καλλιτεχνική επιτυχία ενός ανθρώπου κοινού, που — τὸ ξέρει — στείρα θά μείνη σάν τὴ στείρα τὴν ψυχὴ του. Όμως πάντα τὸ πρῶτο του μέλημα θά εἶναι ν' ἀνακαλύψῃ ἔστω και λίγα μονάχα λαμπυρίσματα που θά μπορέσουν ἀργότερα νὰ δώσουνε μιὰ δυνατὴ προσωπικότητα. Όπου μιὰ τέτοια φλόγα ζωῆς αἰώνιας πουθενὰ δὲ φωτίζει τὸ ἔργο, ὁ συγγραφέας εἶναι χαμένος, κ' ἡ ἐπιεικέστερη κρίση, μιὰ καταφρονετικὴ σιωπὴ.

Τί χαρὰ δμως γιὰ τὸν κριτικὸ σὰ νοιώθῃ κάτω ἀπὸ τις σελίδες ἑνὸς βιβλίου σάν κάτω ἀπὸ ἕναν πέπλο, μιὰ ψυχὴ ν' ἀνασαίνει — ἕνα κορμὶ που ἀναταράζεται, που κουνιέται, που τρεμοσαλεύει. Σὰ λέπια ξεφλουδίζονται και πέφτουν τότες οἱ λέξεις, οἱ συλλογισμοί, κάθε ὑλικὸ ἐμπόδιο, ἡ ἴδια ἡ

ζωὴ σου μιλάει μὲ τὸ στόμα της, κι ἀναπνέεις καθαρὸ ἀέρα, ἥλιο, φῶς. Πόσο ἀνάξιος θά δειχνόσουν, ἂ σὲ μιὰ τέτοια περίσταση οἱ μικρὲς τοῦ ἔργου ἀδυναμίες (πού εἶναι σάν ἡ ζιγλοφτόνη ἐκδίχηση τῆς Φύσης ἀγνάντια στὸ ἀνθρώπινο μεγαλεῖο) δὲν κατωρθῶνανε νὰ σοῦ ἀφήσουν ἀνάλλαχτη μιὰ τέτοια ἐντύπωση. Θέλεις νὰ κατακρίνης τὴν ἀνεπάρκεια μερικῶν ἰσχυρισμῶν, τὴν ἀντίφαση σὲ μερικὲς γνώμες, και νομίζεις πὼς καταδικάζεις μ' αὐτὰ τὸ συγγραφέα, και δὲ βλέπεις πὼς δλη ἡ καταδίκη πέφτει ἀπάνω σου, κοντόθωρε κριτὴ, ἔσένα που ὁ στενός σου ὁ ψυχικὸς κόσμος, ἀνήμπορος ν' ἀνοιχτῇ σὲ μιὰ γενικὴ ἐπισκόπηση, σκοντάφτει πάντα σὲ ἀσήμαντες μικρότητες; «Εἶν' ἀδύνατο νὰ μὴν πιστέψῃς πὼς ἔχεις νὰ κάνῃς μὲ Θεῶν τέκνα, ἀκόμα κι ἂ, σὰ μιλάνε, οἱ ἰσχυρισμοὶ τους δὲν εἶναι πιθανοὶ κι ἀναντίρρητοι».

Οἱ ξεχωριστοὶ ἄνθρωποι ἔρχονται στὴ ζωὴ μὲ μιὰ βούλα στὸ μέτωπό τους. Ἀμέσως τοὺς γνωρίζεις. Δὲν εἶναι κείνοι που κουλουριάζονται και σέρπονται και βάζουν ὄλα τους τὰ δυνατὰ γιὰ νὰ φτάσουνε κάπου. Δὲν τὴ ζητᾶνε τὴν ὑπεροχὴ. Τοὺς δόθηκε. Και πολλὲς φορές τοὺς βαραίνει σάν ἕνα χρέος ἀγνάντια στὴ ζωὴ. Και σὲ στιγμὲς λιγοψυχίας, δταν αἰστάνονται τὴ δυσαναλογία τοῦ πόθου τους μὲ τὴν πραγματικότητ, τότες δνειρεύονται μιὰ ἡσυχὴ ζωὴ μετρημένη, μιὰ ζωὴ ἀνθρώπων κοινῶν, χωρὶς μεγάλους πόνους και χωρὶς μεγάλες χαρὲς, μιὰ ζωὴ ἀπόμερη. «Κρίμα νὰ μὴν μποροῦμε νὰ τοὺς ἀκολουθήσουμε και μεῖς» ξεφωνίζει ὁ 'Ιδας σὲ μιὰ ὥρα ἐσωτερικῆς ἀνημπορίας, μιλιώντας γιὰ κάτι τέτοιους μικροὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ τὸ ξέρει «πὼς τὰ κύματα τῆς αἰωνιότητος ἀναβλύζουν ἀπὸ τὰ βάθη τὰ ἀγνώριστα τῆς ψυχῆς του», τὸ ξέρει πὼς «αὐτὸς εἶναι κάτι». Και εἴτε ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους εἴτε και μακριὰ τους, θά εἶναι πάντα ὁ νικητῆς, ὁ νικητῆς γιατί κατῶρθωσε νὰ εἶναι ὁ μοναχός, δημιουργώντας μιὰ προσωπικότητα και δίνοντας μιὰ δική του ξεχωριστὴ θεωρίαν, ἕνα πνευματικὸ ἄρωμα στῆς κοινῆς ζωῆς τὸ ἀχρωμο κι ἀμύριστο ὑλικό.

Νὰ νοιώθῃς πὼς δίνεις στὸν ἄμορφο τὸν ὄγκο μιὰ δική σου μορφή και νὰ πιάνης τὴν κρυφὴ οὐσία τῶν πραγμάτων — νὰ καταλαβαίνῃς, σημαίνει νὰ δημιουργῇς. Δημιουργεῖς και πιάνεις τὸν ἑαυτὸ σου. Τί περισσότερο μπορεῖ νὰ δοθῇ σ' ἕναν ἄνθρωπο, και τί μπορεῖ πάρα πάνω νὰ ποθῆσῃ; Και τί σημα-

σία έχουνε ή ζωτικότητα της φυλής, ή αναγέννηση της Ελλάδας, ή νίκη του δημοτικισμού ή και του σοσιαλισμού, μπροστά σε μια τέτοια μεγάλη νίκη; Ο Ίδας το νοιώθει αυτό, μα σ'α να μ'ή θέλη να μ'ας το μαρτυρήση. «Τό έθνος είναι όργανο για την τελειοποίηση των ατόμων. Από τό καλλιτέρεμα των ατόμων θά βγούν οι εξαιρετικοί άνθρωποι που μόνοι μ' ενδιαφέρουν αλήθεια». Καί γι' αυτό καταπιάνεται να κοινήση τό αποκαρωμένο τό Έθνος του και θέλει να φυσήξη καινούργια ζωή στο άρρωστικό τό αίμα της ελληνικής κοινωνίας. Έργάζεται ακούραστα και γράφει άρθρα και τινάζει στο λαό προκήρυξεις για να του τονώσει τό ζωικό του τό αίστημα. Ένα βήμα πάρα πάνω και θάνοιθε. πόσο έξωτερικές κι αδιάφορες είν' αυτές οι ενέργειες, πόσο άρνητικό ένα άρθρο σάν τή «θέση της Τουρκίας», πόσο θετικό ένα βιβλίο σάν τό «Όσοι Ζωντανοί». Γιατί θετική εργασία δέν είναι κείνη που πασιζεί με διάφορες προπαγάντες να δημιουργήση μια σωστότερη τάχα έξωτερική πραγματικότητα, όσο κείνη που φανερώνει μια στέρια πνευματική αξία, όσο κείνη που δείχνει τή δημιουργία κάποιας πνευματικής οντότητας.

Άπ' αυτή τήν άποψη, παίρνοντας ο Ίδας τον πατριωτισμό σάν όργανο για τή μόρφωση του έγώ του, τον άρνιέται από μια μεριά, ένφ' ίσα-ίσα θέλει να τον πλατύνη, βάζοντας συνάμα περισσά εμπόδια στην αληθινή μόρφωσή του. Γιατί ένόσω ο πατριωτισμός δέν είναι μέσα μας σά μια φωτιά, που καίει και που εξαυλώνει, σά μια πίστη, μα σά μιάν αρχή για τήν τελειοποίηση του ατόμου, ή πατρίδα πούει πιά να είναι τό κέντρο του διαφέρου μας, ή πατρίδα σήγεται μπροστά στην άπερίοριστη ανάγκη μιας άλλοιώτικης μόρφωσης του έγώ μας.

Είναι τό αδύναμο σημείο της εργασίας του Ίδα. Κι αν ίσως είχαμε κάποια άριθολία για τήν άκρίβεια της παρατήρησής μας αυτής, πάντα ή σύγκριση των νατσιοναλιστικά προπαγαντικών άρθρων του συγγραφέα με τα καθαρά άτομιστικά βιβλία του θά επικύρωνε τήν παραπάνω γνώμη. Διαβάστε τις τρεις προκήρυξεις, διαβάστε τα πολιτικά του τ' άρθρα στο «Νουμά». Θά σ'ας ξαφνίση ή χαλαρότητα του ύφους, κάτι τι τό περίσσια δημοσιογραφικό και τό άτονο. Η σφιχτή κ' ή άντρίκειν ή φράση, ή δύναμη μιας ασυνήθιστης ενεργητικότητας, ή φωτιά ένός ακράτητου ένθουσιασμού δλ' αυτά τους λείπουνε. Θά μπορούσαμε ίσως να πούμε, ο συγγραφέας ο ίδιος λείπει από κει, ακόμα κι ο άνθρωπος τους λείπει. Είναι άρθρα γραμμένα όχι από μια έσώψυχη ανάγκη, μα σά για να ξεπληρωθή ένα ξένο χρέος, που ο Ίδας επιμένει να τό νομίζει δικό του. Δύνα-

μες πολύτιμες που σκορπίζονται στα χαμένα. Γιατί σελίδες σάν τό «Αιώνιο Διάδα» συγίζουνε βαρύτερα άπ' όλες μαζί τις ακυβέρνητες ενέργειες για μια κοινωνική τάχα μεταρρύθμιση. Αυτές μας κάνουνε να γελάμε με ύπερβολικές προσπάθειες, που σε τίποτε δέ βγαίνουνε, έκείνες όμως μας δείχνουνε κάτι, μας δείχνουν έναν άνθρωπο.

«Τίποτε ανθρώπινο δέν τήν πειράζει γιατί τα κύματα της αιώνιότητας που αναδύζουν από τα βάθη τα άγνώριστα της ψυχής του, τόσο όρμητικά βγαίνουν που σκεπάζουν τα πράματα του κόσμου, τα χρωματίζουν και τα μεταμορφώνουν. Η δύναμη των κυμάτων του είναι δυνατότερη από κάθε άλλη δύναμη και από κάθε του κόσμου πρᾶμα». Νά ο Ίδας! Είναι σ'α να παραμερίζη με τα ίδια του τα χέρια τους πέπλους μ' όσους θέλησε τα πιο βαθιά της ψυχής του να μας σκεπάση. Για μια στιγμή κι ο ίδιος τήν τρέμαζε μια τέτοια ουσιαστική ξομολόγηση. Μα γιατί να πασιζουμε να κρυδώμαστε; Τα φερσίματά μας περισσότερο μας προδίνουνε από τα λόγια μας. Γράφει τό «Ηρώων και Μαρτύρων Αίμα» τάχα για να δώση ζωή στους ξέψυχους Ρωμιούς. Καί τό πιστεύει. Μα μέσ' από κάθε σελίδα του βιβλίου, μα μέσ' από κάθε άράδα μια φωνή ξεπετιέται: «Τι με νοιάζουν δλ' αυτά τα περαστικά και τα τιποτένια; Η αιώνιότητα. μονάχα μέσα στον έαυτό μου ανασαίνει».

Άληθινά λεύτερος από τα δεσμά ένός ψεύτικου κι άπ' όξω επιβαλμένου πατριωτισμού, σε ώρες που άφουγκράζεται τα μυστικά μιλήματα της ψυχής του, γράφει ο Ίδας τρία μοναδικά βιβλία. Του δόθηκε ή εξαιρετική χάρη ένα-ένα ν' άνεβή τα σκαλοπάτια μιας άνώτερης ζωής. Κι αν ενεργεί κι αυτός σάν άνθρωπος μέσα στους ανθρώπους, ή αν παίρνει και ρουφά τήν πνοή των ρόδων του καιρού του» όμως «ζει πάντα με τό όραμα της αιώνιότητας όπου οι άνθρωποι φαίνονται σά μυγες». «Αμα φτάση κανείς σ' αυτό τό σημείο της συντελικής πνεματοποίησης της ζωής του, πλουταίνοντας με περίσσιο πνεματικό χυμό μια στεγνή πραγματικότητα, τότες έχει πετάξει από πάνω του κάθε δεσμό, κι αυτός μεταμορφώνεται σε δημιουργό, κ' είν' ο κόσμος δημιουργημά του. Είναι άνώτερος από κάθε φανέρωμα της πρόσκαιρης ζωής, άπ' όλα κείνα που συγκινούνε τις ανθρώπινες καρδιές, γιατί μέσα στο κορμί του πούναι άλαφρό, ή καρδιά του έπαψε πιά να χτυπάη και να ποθή. Αυτός ο ίδιος τή νέκρωσε τήν καρδιά του. Κ' ή φωνή του Θεού που βρίσκεται μέσα σ' ολω μας τις ψυχές, μα που λίγοι μονάχα δύνονται και τήν άκούνε, ή φωνή του Θεού όλο και καθαρώτερη γίνεται. Πνίγοντας μέσα σου κάθε άλλη φωνή,

νά τὴν ἀκοῦς αὐτὴ μονάχη, πεντακάθαρη, ξεχωριστή. Νά τὸ μεγάλο τὸ χρέος ἀγνάντια στὴ ζωὴ, ἀγνάντια στὸ Θεό. Ὅσο γιὰ τ' ἄλλα; «τί ἀνάγκη νὰ θέλῃ τίποτε, ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι κάτι;»

ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. ΠΟΛΙΤΗΣ

ΚΟΥΒΕΝΤΕΣ

Ο ΠΕΙΡΑΙΑΣ

Ἐνα ἀπὸ τὰ ἠραιότερα χαρακτηριστικά τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἶτανε ποῦ ἀγαποῦσανε πάντα νὰ ξαφνίζουνε τὸν ξένο ταξιδιώτη μὲ μεγαλόπρεπα καλλιτεχνήματα ὅταν πρωτόμπαινε στοὺς λιμένες τους. Κι ὄχι μονάχα μὲ κολοσσούς καθὼς στὴ Ρόδο, ἢ μὲ λιοντάρια καθὼς στὴ Μίλητο, παρὰ καὶ μ' ἔξοχα χτίρια καὶ μνημεῖα στημένα κι ἀραιδιασμένα ἀπ' ἄκρη σὲ ἄκρη τῆς προκυμιάς, καὶ πάλε ἀπὸ τὴν προκυμιά ἴσα μὲ τὴν Ἀκρόπολη. Περιστῆλια, στοές, βρύσες, ἀγάλματα, ὅλα μελετημένα καὶ κανονισμένα μὲ τρόπο ποῦ νὰ χτυπάνε στὸ μάτι τοῦ ξένου ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ποῦ πατοῦσε στὴ γῆς τους.

Καλλίτερες περιγραφές τῆς ἐλληνικῆς αὐτῆς φιλαρέσκειας δὲν μπορούμε, θιερῶ, νὰ βροῦμε ἀπὸ τὶς δολοζώντανες εἰκόνες ποῦ μᾶς ἔδωσε τώρα τελευταῖα ὁ χαριτόγλωσσος κι ὁ βαθιοσπούδαστος Felix Sartiaux στὸ ἔργο του, «Villes mortes d'Asie Mineure».

Διαβάζοντάς το αὐτὸ τὸ βιβλίον, καὶ θαμάζοντάς τις ἀρίφνητες ὁμορφιές ποῦ στολίζανε τὶς ἑλληνικὲς λιμενόχωρες τῆς Μικρασίας τοὺς καιροὺς ἐκείνους, ποῦ δὲν εἶτανε δὴ καὶ καθαυτὸ κλασσικοί, θέλοντας μὴ θέλοντας σὺλλογίστηκα ἄξιφνα τὸ σημερινὸ μας τὸν Πειραιᾶ! Καὶ μοῦ φάνηκε σὰ νὰ γκρεμίστηκε ὁ νοῦς μου ἀπὸ ὀλόχρυσά οὐράνια σὲ ὀλόμαυρα γῆινα σκοτάδια.

Λές καὶ φιλοτιμηθήκαμε, μὲ τὴ λεβαντίνικη δυσωδία κι ἀκαταστασιά τοῦ σημερινοῦ λιμένα τῆς Ἀθήνας, νὰ προειδοποιήσουμε τὸν ξένο πῶς ὅσα θὰ δῆ στὴν Πρωτεύουσά μας λαμπερὰ καὶ μαρμαρένια, δὲν πρέπει νὰ τὰ πάρῃ γιὰ δείγματα ἀληθινῆς νεοελληνικῆς φιλοκαλίας, παρὰ νὰ τὰ θεωρήσῃ δανεισμένα πράγματα. Εἰδεμῆ, θάβρισκε κάποια τάξη κι ὁμορφιά καὶ στὸν Πειραιᾶ. Ὅμως στὸν Πειραιᾶ, ὄχι κλασσικὰ μεγαλεῖα, ποῦ γι' αὐτὰ μῆτε ζήτημα δὲν εἶναι σήμερα, παρὰ μῆτε κοινὸ ἀνθρωπισμὸ δὲ βρίσκει. Ἀληθινὴ γύφτικη σκάλα, μὲ κυφνεῖα καὶ μὲ μαγαζιά κατάλληλα γιὰ μύγες καὶ γιὰ ποντίκια

καὶ μ' ἓνα καλιοτράμι ποῦ πηγαينوφέρει τοὺς διαβίτες ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη στὴν ἄλλη, δὴν εἶδος Χάρος τοὺς πεθαμμένους.

Βγαίνει ὁ ξένος στὸ Σταθμὸ, καὶ τὸν πιάνει πλήξη. Τὸ νοιῶθει πῶς δὲ βρίσκεται πιά στὴν Εὐρώπη. Δὲν ἄκουσα νὰ ξαναχτίστηκε ὁ Σταθμὸς ἀπὸ πέρσι πρόπερσι ποῦ τὸν εἶδα. Ἄν ξαναχτίστηκε, ἐλπίζω πῶς μῆχανε σὲ τάξη καὶ μερικὰ χρῆσιμα μέρη. Εἶναι δυσάρεστο νὰναφέρονται τὰ τέτοια, μὰ ἡ ἀνθρωποπνίχτρα ἐκείνη ἢ βόχα εὐκολα δὲν ξεχνιέται. (*)

Δὲν εἶναι χρόνος ποῦ ἀντάμωσα κάποιον πλούσιο καὶ φωτισμένο ἐργοστασιάρχῃ ἐδῶ πέρα, ὅτι γύρισε ἀπὸ τὸ πρῶτο του ταξίδι στὴν Ἑλλάδα. Τονέ ρώτησα πῶς τοῦ φάνηκε ἡ Ἀκρόπολη, ὁ Παρθενῶνας, τὸ Στάδιο. «Ὅλα αὐτὰ καλὰ» μοῦ εἶπε, «μὰ γιὰ νὰ πᾶς ὡς ἐκεῖ νὰ τὰ δῆς πρέπει νὰ περάσῃς ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ!

Ἄς προσπαθήσουμε τώρα νὰ μαντέψουμε τί νὰ εἶπε ἀραγες αὐτὸς ὁ ξένος ἀπομέσα του. Κάτι τέτοιο βέβαια :

«Ἐνας λαὸς ποῦ ἀνέχεται τέτοια χάλια πρέπει νὰ εἶναι μεσαιωνικὸς ἀκόμα. Θὰ πῆς ἔχουν ξενοδοχεῖα κάμποσο ἀνθρωπινὰ στὴν Ἀθήνα,» μὰ αὐτὰ εἶναι ἰδιωτικὰ πράματα, καὶ τέλος χωρὶς καλὰ ξενοδοχεῖα δὲν ἐρχόμαστε κίολας. Ἡ Πειραιώτικη ὁμῶς ἢ ἀσυστασιά σημαίνει πῶς οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου δὲν ἔχουνε μῆτε φιλοκαλία μῆτε φιλοτιμία μέσα στὴν ψυχὴ τους. Ἄρα πρέπει νὰ τὰ πάρουμε γιὰ ψεύτικα πασαιλεῖματα τὰ ὅσα βλέπουμε στὴν πρωτεύουσά τους. Ἀπλὰ μέτρα ἀνάγκης, ἀφοῦ ἄλλιῶς δὲν ἐρχόμαστε νὰ τοὺς ἀφήσουμε τὸν παρᾶ μας».

Κύριε Μιστριώτη καὶ συντροφία, ἐδῶ σὰς θέλω. Νὰ βγῆτε καὶ νὰ κηρύξετε τὴν ἀληθινὴ τὴν καθαρῶσύνῃ καὶ τὴ φιλοκαλία. Ὅχι νὰ γυρεῦτε νὰ μᾶς πάρετε μὲ ταρτούφικα μέσα τὸ μόνον καθάριο καὶ γνήσιο χτήμα ποῦ μᾶς ἔμεινε, — τὴ γλώσσα μας.

A. E.

(*) ΣΗΜ. ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ. Γιὰ νᾶμαστε δίκαιοι, πληροφροῦμε τὸν ἀγαπημένο συνεργάτη μας πῶς καὶ ἡλεχτρικὰ τράμια ἀπόχτησε ὁ Πειραιᾶς τώρα τελευταῖα κι ὁ σταθμὸς του κάπως ἀθροπίστηκε. Ὡστόσο λείπουνε καὶ πολλὰ ἀκόμα ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ γιὰ νὰ γίνῃ εὐρωπαϊκὸ λιμάνι.

ΒΓΗΚΕ ΤΟ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΨΥΧΑΡΗ
ΣΤΟΝ ΙΣΚΙΟ ΤΟΥ ΠΛΑΤΑΝΟΥ
(15 ΔΗΓΗΜΑΤΑ)

Καὶ πουλιέται 5 δρ. σὲ Γραφεῖα μας.
(Γιὰ τοὺς συνεργηματῆδες τοῦ «Νουμά» δρ. 3. Στὸ ἔξωτερικὸ, μαζὶ μὲ τὰ ταχυδρ., δρ. 3,50).

ΤΑ «ΔΥΟ ΑΔΕΡΦΙΑ, ΤΟΥ ΨΥΧΑΡΗ»*

Ένα βουνό, λέει κάπου, θά ποθούσε νά είναι γιά νά κλείσει μέσα βλη την 'Ελλάδα' και τὸ κατορθώσει. Τίποτα δὲ μένει ἀπόξω. Μαγική λίμνη πὸ τὴν καθρεφτίζει ἀλάκαιρη. Ὅλες οἱ γραμμὲς τῆς, βλα τὰ κινήματά τῆς, βλα τῆς τὰ γνωρίσματα, βλος τῆς ὁ σημερινὸς χαρκατήρας καθρεφτίζεται μέσα στὰ κρουσταλλένια νερά τῆς Τέχνης τοῦ τῆς γητεύτρας και μεγαλόπνοης, τῆς λυτρωμένης και θαμαστής.

Ὅ,τι θαμάζω ἀπάνω ἀπ' βλα στὰ «*Δυὸ ἀδέρφια*», εἶν' ἡ ἀρχιτεκτονική τοῦ ἢ ἰσόγραμμη, ἢ γελαζομένη, ἢ ἑλληνική. Νοιώθεις παντοῦ πεντελικὸ μάρμαρο κι ἀπόλυτη ὠραιουθμία ὡς και στὰ πιὸ ἐλάχιστα. Ὁ γοθικός, ὁ βυζαντινός, τῆς Ἀναγέννησης οἱ ρυθμοὶ πὸ ἔφεραν οἱ ἰδέες τοῦ Ἀστέρη ἀπ' τὴ Δύση και τὰ φιλιὰ τοῦ Ἀστρά ἀπ' τὰ βορινὰ κορίτσια, συχωνεύονται κι ἀφομοιώνονται τόσο νόμιμα μὲ τὸν ἑλληνικὸ, ὥστε ὄχι μόνο δὲ σοῦ χτυποῦνε τὴν προοπτική, μὰ ὄλωσδιόλου τὸ ἐναντίο, σὲ μαγεύουν, σὲ τραβοῦν, λὲς πὼς νέος εἶν' ὁ ρυθμὸς τοῦς κι βλο σὰ νὰ τὸν ξέρεις ἀπὸ καιρὸ φαντάζεσαι, σὰ νὰ τὸν εἶδες σ' ἄλλα χρόνια. Κι αὐτοῦ βρίσκεται βλο τὸ μυστήριο τῆς τέχνης τῶν «*Δυὸ ἀδερφίων*».

Γι' αὐτὸ εἶναι παιγνιδιάρικο και χαριτωμένον τὸ ἔργο τοῦ Ψυχάρη, εὐάρεστο και θελχτικό, ἐνῶ συνάμα τόσο αὐστηρὸ και σοδαρόπρεπο. Χάδι και κεραυνός!

Πὼς μοῦ θυμίζου τὰ «*Δυὸ ἀδέρφια*», τὰ πιὸ τέλεια ρομάντζα πὸ διάβασα και πὸ μ' ἀφηκαν ἀνεξάλειφτη ἐντύπωση! Μοῦ θυμίζου στὴν τέχνη τοῦς και στὴν ψυχολογία τοῦς τὴν «*Καθουσία τῆς Πάρμας*» τοῦ Στάντλ, τὸ «*Μπάριμπα — Γκοριὸ*» ἢ τοῦς «*Χωριάτες*» τοῦ Βαλζάκ, τὴν «*Ἀνάσταση*» τοῦ Τολστόη και ἄλλα. ἔμωσ βλα τὰ ξεπερνᾶ σὸ Ἰβανικό, βλα τὰ ξεπερνᾶ σὸ χαρκατήρα τὸν ἔθνικό.

Εὐτυχισμένο και τρισόβδιο τὸ ἔθνος πὸ στὰ πρῶτα τοῦ βήματα, νήπιο ἀκόμα, εἶχε τὴν ξεχωριστὴ τύχη νὰ βρεῖ παραστάτες τοῦς Βηλαράδες, τοῦς Σολωμοῦς και τοῦς Βαλαωρίτηδες. Εὐτυχισμένο και τρισόβδιο πὸ και τώρα, ἀπάνω στὰ παιδιάτικα τοῦ τα χρόνια, βρήκε ἕναν Ψυχάρη, πὸ χωρὶς νάπο-

(*) Ἡ ἀρχὴ τοῦ σὸ περασμένο φύλλο.

στάσει, χωρὶς ν' ἀηδιάσει, χωρὶς νὰ σιχαθεῖ και ν' ἀπογοητευτεῖ ὕστερ' ἀπ' τὸν ἀνήθικο τὸν πόλεμο πὸ τοῦ ἔκαναν και τοῦ κάνουν οἱ συμπατριῶτες τοῦ — πατριῶτες τῆς πεντάρας και λαοπλάνοι ὀργιστῆδες, — χωρὶς ν' ἀποτραβηχτεῖ στὴν ἡσυχία τοῦ, γιὰ εἶναι ἀνθρωπος δράσης και δὲν τὸ μπορεῖ, χωρὶς ν' ἀρκεστεῖ στὴ Σορβίνια τοῦ και στὴ ζωὴ τοῦ τὴν πλατιά τοῦ Παρισιοῦ, στάθηκε μ' ἀφοσίωση και μὲ πίστη, δέχτηκε χαμογελώντας τὶς βρισίεις τοῦς, τὶς εἰρωνεῖες τοῦς, τὰ χτυπήματά τοῦς και τὰ ρεζιλίκια τοῦς, κ' ἔδωκε τὸ ἔργο τῆς ψυχῆς και τοῦ νοῦ τοῦ, τὸ ποίημα τὸ μοναδικὸ τῆς λάτρας τοῦ, τὸ Ἀστέρι τῆς Ὀμορφιάς... Ἐνῶ ἐκεῖνοι, ἕνας ἕνας τυλίχτηκαν και τυλίγονται στὴν ἀφάνεια. Ἐσθοναν και σδύνουν σὰν τὰ κερὰ τὰ κίτρινα μπροστὰ σὸ φῶς τῆς Ἀγάπης.

Τώρα βλέπω φανερά πὼς ἀρχίζουν οἱ ἔχτροι τοῦ Ψυχάρη και τῆς Δημοτικῆς, οἱ πολέμιοι τῆς Ἀληθείας. Τοῦς ἀφανίζει ἡ Πρόληψη πὸ μπαίνει σὰ μικρόδιο κακῆς ἀρρώστιας και πολλαπλασιάζεται μὲς σὸν ἀδύνατο ὀργανισμὸ τοῦς γιά νὰ τὸν χαντακώσει. Γίνεται χτικιό, γίνεται γάγγραινα. Τοῦς σέρνει τὸ ρέμα τὸ μολυσμένο πὸ βέβαια ἀντιψυχαρικό θανάτι. Στὴν ἀρχὴ μὲ τὴ δικιολογία τοῦ ψωμιοῦ. Ἀπὸ τὴ δειλία τοῦς, ἀπὸ τὸν ἀνήθικο φόδο τοῦς ἀποτραβιούνται σιγὰ σιγὰ. Ὅχι! ἐμεῖς, λέμε, εἴμαστε δημοτικιστές, μὰ ὁ Ψυχάρης γράφει ἄλλη γλώσσα δικὴ τοῦ, ὕποκειμενική, τοῦ κεφαλιοῦ τοῦ, τῆς ἀκατεχιάς τοῦ. Γιὰ τὸ Ψυχάρης, μάτια μου, δὲν ἔζησε στὴν Ἑλλάδα, δὲν ξέρει τὰ ρωμαϊκά. Στὴν ἀρχὴ δὲν τὰ πιστεύουν βέβαια αὐτὰ πὸ ἀναμασσούν, μὰ σιγὰ, σιγὰ γίνονται αὐτοῦποδολή, γίνονται κακὴ συνήθεια, γίνονται ὄλεθρος. Θέλουν νὰ ζήσουν! Σκιαζονται τὴν κοινή γνώμη, τρέμουν τὸν ἴσκιό τοῦς, εἶναι κακομοίρηδες και τρισάθλιοι, θέλουν νὰ ψευτοπεράσουν τὴ χαμοζωούλα τοῦς. Οἱ ἄλλοι, οἱ ἑτερόφοι τοῦς ἀκολουθοῦν μὲ μάτια κλεισμένα, κ' ἔτσι πλέκεται ὁ ἀτιμος χορὸς τῆς συναλλαγῆς και τῆς ἠθικῆς διαφθορᾶς.

Ὅμως σ' αὐτοῦς βλοὺς θὰ θυμίσω σήμερα μερικὰ λόγια τοῦ Ρουσσώ, γιά νὰ βγάλουν μὰ γιά πάντα τὴ μάσκα τοῦς και νὰ τᾶχουν ὕπ' ὄψη τοῦς ἔταν μιλοῦν γιά Ψυχάρη και γι' ἀνθρώπους πὸ δημιουργοῦν. Γιά νὰ νοιώσουν ἀκόμα πὼς εἶναι μικροί, τιποτένιοι, ἀσήμαντοι κι ἀχρηστοὶ στὴ Ζωή, **ἀχθος ἀρούρης**.

...«Ὅμως ἐνοιωθα, λέει ὁ Ρουσσώ, πὼς τὸ νὰ γράφω γιά νὰ κερδίζω τὸ ψωμί, θᾶπνιγε γλήγορα τὸ τζένιο μου και θὰ σκότωνε τὸ ταλέντο μου, πὸ ἔταν λιγώτερο στὴν πέννα μου παρὰ στὴν καρδιά μου και γεννημένο μοναχὰ νὰ στοχάζεται μ' ἕναν

τρόπο ἀφιλόφρονο καὶ περήφανο πού μόνος μπορούσε αὐτός νά τῆ θρέψει.»

Καὶ παρακάτου :

« Πάντοτε ἐνοιῶσα πὼς ἡ θέση τοῦ συγγραφέα δὲν εἶταν, δὲν μπορούσε νὰ εἶναι περιλάλητη καὶ σεβαστή, παρὰ ἔσο δὲ γινόταν ἐπαγγελματική. Εἶν' ἀδύνατο νὰ στοχάζεται κανεὶς ἀξιόπρεπα, ὅταν δὲ στοχάζεται παρὰ γιὰ νὰ ζήσει.»

Παραδείγματα ἄπειρα μπορῶ νὰ φέρω. Φέρνω μόνον ἓνα. Ἐνὸς νέου (*) πού εἶχε κάποιον ταλέντο γιὰ τὸ δηγηματικόν καὶ πού γιὰ νὰ ζήσει καταστάλαξε στὸ χρονογράφημα. Ἰστορεῖ ἀναγκάστῃ βέβαια νὰ γράφει θούρια γιὰ τ' ἄρθρα τοῦ κ. Καλαποθάκη. Ἔϊταν βλέπετε ἡ συνέπεια. Περιττὸ νὰ πῶ πὼς εἶναι καὶ ἀντιψυχαρικός.

Μὰ μόνον αὐτός; Πόσοι καὶ πόσοι δὲν ἔκαναν καὶ δὲν κάνουν τὰ ἴδια, ἀπὸ ἓνα εἶδος πανικοῦ πού τοὺς ἄρπαξε, ἀπὸ τὸν ἀνήθικο φόβο πού φώλιασε μέσα στὸν ἄρρωστο ὄργανισμό τους, στὴ σαπισμένη μέσα τους ψυχῇ! Κ' εἶναι γι' αὐτοὺς πασσαπόρτι τὸ νὰ χτυπήσουν τὸν Ψυχάρη καὶ κάθε ἀνθρώπο πού ἐργάζεται. Μέσα στὴν καφενόδια ζωόλια τους, στὰ πόκερ τους καὶ τὰ χασμουριά τους, τοὺς ταραζοῦν τὴν ἡσυχίαν τους τὰ βιβλία καὶ τὰ ἔργα τοὺς ἀναστατώνουν τὰ αἷματά τους χαλοῦν τίς συνήθειες. Φέρνουν καμμιὰ φορά καὶ ταραχές, σηκώνουν κ' ἐπανάστατες. Γι' αὐτὸ τοὺς κινεῖν τὴν ἀναγούλα τὰ ἔργα, ὅπως ἡ φουρτούνα κινεῖ τὴν ἀναγούλα στὸν ἀκάτεχο ἀπὸ ταξίδια. Αὐτὸν τὸν πιάνει ἡ θάλασσα, ἐκείνους τοὺς πιάνει ἡ Ζωή. Ἔτσι δὲν ἐννοοῦν νὰ ταξιδέψουν, μὰ δὲν ἐννοοῦν καὶ νὰ ζήσουν.

Γι' αὐτὸ κ' οἱ πῦθ θανάσιμοι ἐχτροὶ τοῦ Ψυχάρη παύουν σιγὰ σιγὰ νᾶν οἱ καθαρευουσιάνοι καὶ γίνονται οἱ πρώην δημοτικιστὲς πού τὸ ξέρουν κάπως τὸ ζήτημα, μὰ πού ἐγιναν θύματα τῆς Συναλλαγῆς πρώτα καὶ τῆς Ἰποβολῆς πῦθ ὕστερα. Εἶν' οἱ δημοτικιστὲς πού στερεψαν γιὰτὶ δὲν εἶχαν περίσσια μέσα τους ζωή. Εἶν' ὅσοι γράψαν πέντε τραγούδια, ἢ δυὸ δηγήματα, ἢ τύπωσαν μὲ φυλλαδοῦλα στὴ δημοτικὴ καὶ ἀπαιτοῦσαν νὰ πέσουν νὰ τοὺς προσκυνήσουν γι' αὐτό. Ἀπαιτοῦσαν νὰ τοὺς θυμιατίζουν. Ἀπαιτοῦσαν νὰ πάρουν θέση στὸ πλάϊ, καλὲ τί λέω, μπροστὰ καὶ ἀπ' τοὺς συγγραφεῖς τοὺς ἀληθινούς, τοὺς δημιουργοὺς, τοὺς ἀκούραστους ἐργάτες τῆς γλώσσας μας. Ἐπειδὴ δὲν ἐγινε ὅπως ἀπαίτη-

(*) Ὡς καὶ πού εἶναι νέος ἀκόμη τὸ ἔβρισκε λάθος κ' ἔπρεπε νὰ τὸ ἀρνηθῆ καὶ αὐτὸ καὶ νὰ κηρύξῃ πὼς καλὰ καὶ σώνει ἐγγράφει, γιὰ νὰ κολακίσει τοὺς γέροντας. Καὶ ποιούς γέροντας, ἂν ἀγατᾶτε; Αὐτοὺς πού πέφασαν τὴ ζωὴ τους σ' ἓνα βούρκο.

σαν, τραβήχτηκαν λίγο λίγο καὶ γράφουν τὴν καθαρεύουσα ἀπὸ στεριότητα καὶ ἀπὸ ἀπελπισία.

Ἐσᾶς τώρα τοὺς ἄλλους πού καμώνεστε πὼς ὁ Ψυχάρης δὲν ξέρει ρωμαϊκά, πὼς τὰ βιβλία του εἶναι γιομάτα λάθια, σᾶς προκαλῶ. Πάρτε καὶ διαβάστε τὰ «*Δυὸ ἀδέρφια*» κ' ἐβγάτε νὰ μοῦ ἀποκριθῆτε! Βρέστε μου τὰ λάθια τοῦ στὸ βιβλίον αὐτὸ λόγου χάρι πού ἀποτελεῖται ἀπὸ 460 σελίδες πικροτυπωμένες. Βρέστε μου τίς φράσεις τοῦ πού δὲν εἶναι ρωμαϊκές.

460 σελίδες ἀπὸ 32 ἀράδες ἡ καθεμιά, πού μᾶς κάνουν 14.720 ἀράδες. Ἐγὼ σᾶς λέω πὼς εἶχε ἀνάγκη ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ εἴκοσι χιλιάδες λέξεις γιὰ νὰ πλέξῃ τὸ ἔργο του. Βρέστε μου ἀπ' αὐτὲς τίς εἴκοσι χιλιάδες, εἴκοσι μόνο πού δὲν εἶναι ρωμαϊκές, πού δὲν εἶναι ἑλληνικὲς καὶ ἀφομοιωμένες στὸ τυπικὸ τῆς δημοτικῆς.

Ἐγὼ βρίσκω τρεῖς-τέσσερες πού δὲ μὲ ἱκανοποιοῦν, ἂν καὶ κανονικὲς πέρα καὶ πέρα. Ὡστε ἐπειδὴ ἐμένα δὲ μὲ ἱκανοποιοῦν αὐτὲς οἱ τέσσερες λέξεις πρέπει νὰ πεισματωθῶ, νὰ ταμπουρωθῶ ἀπὸ πίσω τους καὶ νὰ χτυπήσω, νὰ συκοφαντήσω ὀλόκληρο τὸ ἔργο πού ἀποτελεῖται, καθὼς εἶπαμε, ἀπὸ εἴκοσι χιλιάδες λέξεις; Καὶ πού ξέρω ἐγὼ ἂν δὲν πρέπει νὰ γίνον ἐτσι οἱ λέξεις αὐτὲς; Πῶς νὰ μαντέψω τί γίνεται στὸ μυαλὸ ἐνὸς ποιητῆ καὶ γλωσσολόγου πού ἔχει τὴν τέχνη νὰ γράφει κανονικὰ καὶ ἀσκόνητα τόσες καὶ τόσες σελίδες, καὶ πού ἔχει τὴ δύναμη νὰ ὑποτάξῃ κοτζιάμ ὕλικὸ καὶ νὰ τὸ σφυρηλατήσῃ τέλεια;

Ὅμως ἂς ποῦμε πὼς ξέρω. Ξέρω πὼς ὑπάρχουν ὄχι πέντε, μὰ δέκα τέτιες λέξεις: ὄχι μιά, μὰ δυὸ σύνταξες ἀλλόκοτες καὶ τέσσερες φρασούλες ἀχώνευτες. Ἐ, λοιπὸν κ' ὕστερα; Τί εἶν' αὐτὰ μπροστὰ στὸ ἔργο τὸ ἀλάκαιρο; Εἶναι ἢ δὲν εἶναι στάλες στὸν Ὀκεανό;

Μὰ κ' ἐσᾶς τοὺς ἄλλους πού δὲ σᾶς ἀρέσει τὸ ὕφος τοῦ Ψυχάρη, πού τὸ βρίσκετε ξένο ἀπὸ τὴ γλώσσα μας, πού τὸ νομίζετε ἐπιδρασμένο ἀπὸ τὸ ὕφος τῆς γαλλικῆς, σᾶς ρωτῶ: Σᾶς φαίνεται παράξενο; Γιατὶ νὰ μὴν εἶναι ἐπιδρασμένο ἀπὸ τὸ ὕφος, ὄχι μόνον τῆς γαλλικῆς, μὰ καὶ ὄλων τῶν ξένων γλωσσῶν πού εἶναι ζωντανὲς καὶ ὄχι ψόφιες! Πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ ἄλλιως; Φτάνει ἢ σύνταξη νὰ μὴν εἶναι ξένη, ὁ μηχανισμὸς νὰ μὴν εἶναι ξένος, ὅπως εἶναι τῆς καθαρεύουσας. Μὰ τὸ ὕφος, ὁ αἰθέρας μιᾶς γλώσσας πὼς νὰ μὴν ἐπιδραστεῖ; Πρέπει πρώτα νὰ πάψῃ κανεὶς νὰ ζεῖ γιὰ νὰ μείνῃ ἀνεπιδραστος.

Δανεῖζεσαι ἀπὸ τὸ φίλον πού ἀγαπᾶς, ἀπὸ τὴν ἐρω-

μένη σου. από τη γυναίκα σου, ένα σωρό κινήματα, ένα σωρό έξεις, ένα σωρό έξωτερικά γνωρίσματα. Πολύ περισσότερο λοιπόν από γλώσσα που λατρεύεις, από γλώσσα πολιτισμένη, τελειοποιημένη, αποκρυσταλλωμένη που έχεις την εδύχια κιάλας να τη ζεις και να τη νοιώθεις. Στά κουτουρού κι ως έτυχε ποτές δεν καλλουργίζονται οι γλώσσες. Η δική μας ή γλώσσα ήθελε λιγύσματα και περπατησιά που δεν είχε, γιατί είταν γλώσσα δυσκολοκίνητη, γλώσσα καινούργια κι άδολεύτη.

Λέτε πως ο Ψυχάρης δλο μικρές φρασούλες φτιάχνει γιατί δεν μπορεί τις μεγάλες να τις καταφέρει. Κι αυτό είναι γαλλισμός, κατά τη γνώμη σας. Έγώ είδα και μεγάλες φράσεις και μικρές στο βιβλίο του και κατά την περίσταση. Κ' ένα ξέρω να βεβαιώσω πως αυτό που λέτε γαλλισμό, εγώ το λέω ύφος, — ύφος του Ψυχάρη. Είναι ο μόνος συγγραφέας ρωμιάς που έχει ύφος, που ξεχωρίζει από μακριά. Άλλωστε ο Θουκυδίδης ίδιο ύφος είχε τάχα με τον Πλούταρχο; ίδιο ο Πίνδαρος με το Σοφοκλή;

Ύστερα και το άλλο. Όταν ο Μορεάς έλεγε πως ή γαλλική μοιάζει με την αρχαία μας, βρίσκατε την παρατήρησή του σοφή. Μά μια κ' ή γαλλική μοιάζει με την αρχαία μας, γιατί να μην επιδράσει αυτή και τη νέα μας; Όστοςο ξέχασα πως ο Μορεάς σας περιφρόνησε και τη γλώσσα σας και τα γλωσσικά σας ζητήματα κ' έγραψε γαλλικά μοναχά. Και για να σ' έχτιμήσει ο σημερινός ρωμιάς πρέπει να τον πατήσεις στο στήθος, πρέπει να τον περιφρονήσεις. Τότε μονάχα θα πει πως είσαι κάτι, πως είσαι ανώτερός του, πως είσαι μεγάλος.

Όμως ο Ψυχάρης αγάπησε τη γλώσσα του πρώτ' απ' όλα, την καταφρονημένη αυτός την καταδέχτηκε. Έσκυψε με σεβασμό και τη σήκωσε από τη λάσπη που την έρριξαν οι δασκάλιοι κ' οι σχολαστικοί και την ανέθεσε ψηλά, την έθαλε να καθήσει σε θρόνο χρυσό καθώς της ταίριαζε, και την έκανε Μούσα του και Θεός του.

Άπαιτεί αγάπη ή γλώσσα, άπαιτεί πίστη ή ποίηση, άπαιτεί άφροσύνη ή δημιουργία κ' ή ζωή και μόνο μ' αγάπη, με πίστη και μ' άφροσύνη γίνονται μεγάλα έργα σαν τα «Δυο αδέρφια», όταν δέ λείπει βέβαια ή μεγαλοφυΐα.

Μπαστιάνα, Γενάρης του 1912 ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

Όξω από την ποίηση, δεν είχαμε προσέξει, όπως έγραφε, ούτε στα έθιμα ούτε στη γλώσσα μας ούτε στην ψυχή μας. Η φιλολογία μας δεν καταδεχότανε την Ελλάδα. Είτανε θεμεμένη, πιο σωστά δηλαδή άρρωστημένη από ξένη μίσηση. Ό,τι έργο δεν έδειαχε πασσαλόρι έβρωπαίικο, ή δεν περνούσε ή περιούσε άπαράτηρητο.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ETTORE MOSCHINO

ΤΡΙΣΤΑΝΟΣ ΚΑΙ ΙΖΟΛΔΗ (*)

ΤΟ Β' ΜΕΡΟΣ

Πλούσια ζωγραφισμένος με γιρλάντες, μ' ελέφαντες και μ' έρωτικές ιστορίες, φαίνεται ο θάλαμος της Ίζόλδης στο καστέλλι του Ρήγα. Βλέπει από το ένα μέρος προς τον άνθισμένο κήτο, και από το βάθος προς τη μεγάλη αυλή του Πυργοκίστελλου, όπου ξεχωρίζουνε τα πλευρά των πύργων του, με τα μεγάλα τους νταμιωτά τετράγωνα, τάλιοβαμμένα. Η κεντρική θύρα είναι στολισμένη με γαλάζια κορίνα, όπου είναι κεντημένες χρυσές κορονίτσες, — τα χρώματα της Ρήγισσις. Στη δεξιά την κόχη μία μικρότερη κορίνα κρύβει μία καμαρούλα: στον άριστερό τον τοίχο άνοίγει θύρα που πηγαίνει σέλλα δωμάτια της Ίζόλδης. Στο δεξιο τοίχο, άλλη θύρα. Στην κόχη παράμερα, μία άρπα.

(Είναι στη σηνή άπάνω ή ΙΖΟΛΔΗ και ή ΒΡΑΓΓΙΑΝΑ. Η ρήγισσα άθεται σε μία πολυθρόνα, βαλμένη ψηλά σ' ένα πατάρι με σκυλοπάτια, που τα σκεπάζει άπυλή πορφύρα. Καταγίνεται με το να ξομπλιάζει ένα μαφόρι της Ίγγλιτέρας με γνέματα χρυσά. Η παρακόρη κάθεται στα πόδια της, σ' ένα σκυλοπάτι, και ξεδιυλίνει κ' έτοιμάζει τις άτρες, λέγοντις το παραιμύθιο της σαν ψαλμωδία:)

ΒΡΑΓ. • Στόν άνεμο καθήμενη,
κίτον από τ' άσπρο άγκάθιο,
προσμένει ή Όριέττα ή όμορφη
τό σιστικό της νάρθη
και τον προσμένει άνώφελι
τη νύχτα, ως το πρωί...
Σάν είδε πιά και ρόδισε
στα όρη ή χαρηνγή, —
κι αυτός ποῦ να φωνή !...

ΙΖΟΛ.

Σώπω Βραγγιάνα.

Είν' όμορφα τα λόγια, μά χαμένη πηγαίνει ή γλάνη του παραιμυθιοῦ σου! Η όμορφη Όριέττα τόσο μαύρη πίκρη δεν έλαβε ποτέ της. Για μέ, για μένα, ή άπαντοχή βιαρεία ναι, σαν την πέτρα του τάφου άπάνου στην καρδιά που ακόμα δεν είναι πεθαμμένη. Άχ! ένας κόσμος δεν πέρισε στο βίασανό μου άπάνου; Στην κεφαλή ποῦ χέρι με βαραίνει, και στα μηλίγγια μου έδесе την κόμη τόσο σφιχτά, που λές την ξεριζώνει; Βγάλε, Βραγγιάνα, τα λαμπρά στολίδια! κάνε τα μαύρα τα μαλλιά μου, ασβόλη σκόρπισε μέσα στο χρυσάφι τουτο, ξελόθρεψέ τα! Κατάρα τα δένρει,

(*) Κοίταξε άριθ. 463, 464 και 465.

- ἀπ' τῆ στιγμῆ πού φόρεσα κορώνα
σ' αὐτά, καὶ δὲν τὴν ἔκανα κομμάρια!
- ΒΡΑΓ.** ὦ, ἀστόχαστη! Μὴν καταριέσαι! Λάβε
ὑπομονή! Καὶ φόρεσε τὴ Γνώση,
καθὼς φορεῖς στὸ στήθος τὸ διαμάντι!
- ΙΖΟΑ.** Τί μ' ὠφελεῖ; Ὁ Δαίμονας ὁ μαῦρος
φωλιάζει ἐντός μου· πνίγηκε ἡ γαλήνη,
ἡ ὠραία ἐλπίδα δὲ μοῦ ξαναδόθη!
Δὲν μπορῶ νὰ ἡσυχάσω, νὰ κρατήσω
τὰ χέρια μου σμιγμένα, τὴ φωνή μου
στὴν ἄρπα νάρμονίω. — Ὁ γλυκὸς φίλος
πόσον κωιρό 'χει νὰ στείλῃ μαντάτα;
- ΒΡΑΓ.** Δέκα φορές ἔγειρε τὸ φεγγάρι,
καὶ φώτισε δέκα φορές ἡ αὐγούλα!
Μὰ δίχως φῶς εἶναι γιὰ σένα ἡ μέρα,
δίχως σκοτάδι ἡ νύχτα. — ὦ ἀγαπημένη
κυρά, δὲ θὰ ξυπνήσης;
- ΙΖΟΑ.** Διάβασέ μου,
πάλι καὶ πάλι, τὰ γλυκὰ του λόγια.
Περάσαν τὸ νερὸ νάρθοῦν, καὶ φέρνουν
στὴ διψασμένη μου καρδιά τὸ δρόσος.
(Βγάζει ἀπὸ τὸν κόρφο τῆς μερικὰ φύλ-
λα περγαμηνῆς.)
- ΒΡΑΓ.** Δῶσ' μου νὰ τὰ διαβάσω.
- ΙΖΟΑ.** Πάρε.
- ΒΡΑΓ.** (Διαβάζει.)
- «Ἐσένα,
κυρά μου, καὶ βουσιλισά μου, Ἰζόλδη,
ρόδο γλυκὴ, ἡλιοστάλαχτη δημοφιλία μου
ἀγγελική, σὲ προσκυνάει καὶ κλαίει
ὁ δοῦλος σου Τριστάνος. ὦ δροσάτη
μορφῆ, πού μέρα κάνεις τὸ σκοτάδι,
ἐλέησε τὴν ἄχαρη καρδιά μου,
πού σβήνει καὶ πεθαίνει μακριά σου....»
- ΙΖΟΑ.** Κ' ἐμένα δῶσ' μου νὰ διαβάσω!
- ΒΡΑΓ.** Πάρε,
κυρά μου, νὰ διαβάσης παρακάτω.
- ΙΖΟΑ.** (Διαβάζει παρακάτω, ἀργά-ἀργά καὶ τρυφερά.)
«Τάγιόκλημα τὸν πρῖνο περιζῶνει
σφιχτὰ στὴν ἀγκαλιά του,
καὶ γύρω του πλεγμένο ὅλο ψηλώνει
στὸν πόθο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου.
Ἰζόλδη μου, γλυκεῖά μου,
ἔτσι κ' ἐγὼ μ' ἐσέ:
μακριὰ ἀπὸ σὲ μαραινεται ἡ καρδιά μου,
κ' ἐσὺ πονεῖς δίχως ἐμέ!....»
(Σταματᾷ τὸ διάβασμα καὶ σηκώνεται.)
ὦϊμέ, Βραγγιάνα! Δὲ βαστᾷ ἡ καρδιά μου
στὸ ἀπέραντο μαρτύριο! Ὅλη ἡ ψυχὴ μου
σπαράζει νὰ τὸν ξαναἰδῇ, τὸ ξέρω·
κι ἂν δὲν τὸν ξαναἰδῶ, τὸ νοιώθω κίόλα, —
τέντωσε τὰ στημόνια τῆς ἡ τρέλλα
μέσα στὸ μέτωπό μου τὸ θλιμμένο!
- ΒΡΑΓ.** Διῶξε, διῶξε τοὺς μαύρους στοχασμούς σου!
- ΙΖΟΑ.** Καὶ σύ, δὲν ἀγρυπνᾷς! Δὲ συλλογιέσαι
πῶς ἴσως τριγυρνᾷ σὰ λαβωμένο
γεράκι ἐδῶ τριγύρω, καὶ ἀπαντέχει
σημάδι νὰ τοῦ δώκῃς! Δὲ σὲ μέλει!
- ΒΡΑΓ.** ὦ ρήγισσα, τί λές; Πῶς μὲ πληγώνεις,
καὶ δὲν τὸ ξέρεις, ὄχι, δὲν τὸ ξέρεις!

- Μὰ, σὰ γέρνει τὸ δελι, μοναχὴ μου
κρυφανεβαίνω στὸν μέγαν πύργο,
καὶ κάθουμαι στὴ βίγλα καὶ ἀπαντέχω.
Βυθίζονται τὰ μάτια μου στὶς δίπλες
τῆς νύχτας φλογερά, πού ξεχωρίζω
κάθε κλαδί καὶ λαμπυρίδα· βλέπω
μέσ' στὴ φωλιά του, ἀκόμα καὶ τὰ ρηδόνι.
Κ' εἶδα προφῆς τὸ βράδυ ἓνα χελάντι
μὲ τᾶρμενα στὸ κύμα νὰ παλαίβῃ
δαρμένο ἀπ' τοὺς ἀνέμους. Δὲ φοβᾶται
τὸ πρόσωπό μου σίφουνες καὶ μπόρες!
Μὰ, ὅσο τὰ μάτια κι ἂν τροχίσω, κι ὅσες
φλόγες ἂν ρίξω πέρα μ' ἀναμμένο
τὸ δαυλό, — ἄχ! ρήγισσά μου, δὲν ξανοίγω
τὸ μέτωπο τοῦ εὐγενικοῦ σου ἀφέντη,
πού νὰ προβάλλῃ μόνο, ἡ νύχτα φεύγει
καθὼς τὰ νέφη μαρὸς στὸν ἥλιο. Κάμε
καὶ μόνη σου τὴ δοκιμή. Στὸν πύργο
νάνεβης τὸν ψηλό, κι ἂν δὲ σοῦ φτάνῃ
τὸ ἀποσταμένο μάτι σου, νά, πάρε
τις κόρες τῶ ματιῶ μου· εἶναι δικές σου.
Χαρά μου νὰ τις πάρῃς, ἂν σ' ἀρέσουν!
- ΙΖΟΑ.** ὦ σπλαχνικὴ ἀδερφοῦλα, πῶς νὰ πάω;
Σίδερα δὲ μοῦ δένουνε τὰ χέρια,
μὴτ' ἄλυσίδες ἔχω, μὰ μὲ ζώνουν
μὲ δίχτυα οἱ ὑποψίες, πού καὶ τὸ νοῦ μου
κρατοῦν φυλακισμένο. Στὸν νεῖρο
τί εἶδα νάκούσης, καὶ θὰ πῆς ὁ τρόμος
πῶς εἶναι πιά θροφή μου.... Εἶτανε νύχτα
βαθεῖα· σηκώνουμαι ἀπ' τὴν κλίνη.... τρέχω
σὰν τὸ πουλί· φτάνω στὴ θύρα· ἀνοίγει·
μὰ στὸ σκοτάδι στήσανε οἱ κακοῦργοι
τὰ τρομερὰ δρεπάνια, πού μ' ἀρπάζουν
καὶ μοῦ θερρίζουν τὰ πόδια. Δὲ βγάζω
κρουνγή, μὰ πέφτω στὸ αἷμα βουτηγμένη,
καὶ φέγγει πέρα τοῦ γλυκοῦ μου φίλου
τὸ πρόσωπο, καὶ ἀπλώνει μου τὰ χέρια!
- (Σὰ νὰ ξαναβλέπει τὸν νεῖρο, στρέφει
πρὸς τὸ παράθυρο, λέγοντας:)
- Κ' εἶν' ὅλα μάταια. — Κοίταξε, Βραγγιάνα!
Κοίτα, γιὰ τὸ Θεό! Νά τος, ἐκεῖ 'ναι,
μπρὸς στὸ καστέλλι! Μπαίνει. Τονὲ νοιώθω!
τονὲ βλέπω!
- ΒΡΑΓ.** Κυρά μου ἀγαπημένη,
μὴ λές λόγια τρελά!
- ΙΖΟΑ.** Κοίταξε!
- ΒΡΑΓ.** (πηγαίνει σιγὰ στὸ παράθυρο, καὶ γυ-
ρίζει καταλυτημένη.)
- ὦϊμένα!
- κανεὶς δὲν ἦρθε. Εἶναι ἡ βίγλα στὴ θύρα
τὴν ἄπονη καὶ δὲν περνᾷ κανένας!
- ΙΖΟΑ.** Καὶ ἀγκρέμιστη μὰ θύρα εἶναι στημένη
πάντα γιὰ μένα! ὦ, νᾶνοιγε ἡ στερνή μου
θύρα, καὶ νὰ μὲ ρούφεγε τὸ χάος!
Κανεὶς πιά δὲ μ' ἀκούει, παρὰ τὸ Σκότος
τὸ θλιβερό, μ' ὅλο πούχει σκορπίσει
ὁ ἀγέρας τοῦ πελάγου, σὰν τὸ σπόρο
τὸν ἄκαρπο, τίς συλλαβὲς πού λήμπουν
καὶ κάγονν τὸνομά του!
- ΒΡΑΓ.** ὦ πικραμένη,

πάψε τὸ κλάμα. Ἄκοῦς; κάποιος ζυγώνει!
Καμώσου πὼς γελᾷς! Νὰ μὴν τὸ μάθη
κανεὶς πὼς κλαίγει ἢ ρήγισσα, ἢ Ἴζόλδη!

(Παρουσιάζεται ἀπ' ἀριστερὰ ἓνα παι-
δόπουλο, ντυμένο μὲ φόρεμα γαλαζό-
μαυρο, σφιγμένο στὴ μέση μὲ ζώνη
πλατειά. Εἶναι ψηλόλιγνος ὁ ΝΕΟΣ
καὶ καμαρωτός, πεταχτός σὰν τὸ λάφι,
μὰ στὴ θωριά του φαίνεται σκληρός
καὶ διπρόσωπος, καὶ τὰ μάτια του λάμ-
πουνε σὰν τὰ μάτια τῶν ὄρνιων. Φο-
ρεῖ στὴν κεφαλὴ σκουφάκι σὰν τὸν πι-
λο τοῦ Ἑρμῆ. Προσκλίνεται ἀπὸ τὸ κα-
τόφλι, καὶ ὕστερα προβαίνει.)

- Ὁ Ν. Ρήγισσα Ἴζόλδη, μαντάτα σοῦ φέρνω.
Φτερά ἢ λαχτάρα μοῦβυλε στὰ πόδια,
νὰ τρέξω σὰν τὸν ἄνεμο, καὶ νά με!
ΙΖΟΑ. Ποιὸς εἶσαι σύ; Ποῦθ' ἔρχεσαι; Ποτέ μου
δὲ σὲ εἶδα. Νέος εἶσαι, ἴδιο παιδάκι,
μὰ ἔχεις σκληρὴ θωριά, λάμπ' ἢ ματιά σου!
Ὁ Ν. Ὠραία μου βασιλίτσα, εἶμαι Νέος
τοῦ Ρήγα. Δαρδινέλλος τὸνομά μου.
Καὶ ξαπολῶ τὸν κίρκο, τὸν περῖτη,
νὰράζουνε τοὺς γερανοὺς στὰ νέφη
καὶ κυνηγῶ τοὺς κάπρους στὰ ρουμάνια.
ΙΖΟΑ. Τὸν εἶδες στὸ παλάτι ἐσύ, Βραγγιάνα;
ΒΡΑΓ. Πῶς δὲν τὸν εἶδα;
(Μὲ εἰρωνεία.)

Μᾶς τὸν ἔχει φέρει
ὁ Κύρ Ἀντρέττος, κ' εἶναι τὸ διαμάντι
τῆς σπλαχνικῆς καρδιάς του. Χτὲς ἀκόμα
ξεντέριασε μὲ λαγωνίκα, μόνο
καὶ μόνο γιὰ νὰ παῖξη, καὶ γελοῦσε
λιανίζοντάς της τὸ σηκώτι.

- ΙΖΟΑ Λέγε,
σ' ἀκούω.
Ὁ Ν. (κλίνοντας τὸ γόνατο στὰ σκαλοπάτια.)
Περνοῦσα ἀπ' τὸ Χλωρὸ τὸ Δάσος,
σιμὰ στὸν Πύργο τῆς Μαγείας, ὅπου
ἢ Ἀλίστρα, ἢ Ὀβριοπούλα, κατεβάζει
τᾶστρα, καὶ ὑφαίνει τὸ παννὶ τῆς μοίρας
μὲ τις ἐφτὰ νεορομαντεῖες, ὅταν
μπροστά μου πρόβυλε ἓνας γέρος. Εἴταν
ὅλος λευκός, καὶ τοῦπεφτε στὰ στήθια
ποτάμι χιονισμένο ἢ γενειάδα.
Στὸ φαλακρὸ λιθάρι καθισμένος,
μὲ φώναξε, καὶ μοῦπε: «Ἐ, παληκάρη,
θὰ δῆς καινούριο θάμα. Τὸ κεφάλι
γύρισε πρὸς τὸν ἥλιο, καὶ τὰ μάτια
καθόλου μὴ σαλεύης! Μόνο, βλέπε!»
Κοιτάζω — τί νὰ ἰδῶ! — σ' ἓνα μεγάλο
κι δλανθισμένο δέντρο, ἓνα πουλί
παράξενο· μὲ τὸ λαιμὸ γαλάζιο,
καὶ δλάργυρες τὶς ἀνοιχτὲς φτεροῦγες·
μὰ στὸ κεφάλι εἶχε χρυσοὶ κορώναι,
κι ἄλλο χρυσάφι τοῦ ἔλαμπε στὸ στήθος.
Φτερούγιζε, μὰ μ' ὄλο τὸν ἀγώνα
καὶ τὴν ὄρμη, δὲν μπόρειε νὰ πετάξη,
γιατὶ τὸ βάσταγε ὁ κορμός, καὶ τόσο
σφιχτά, σὰ νᾶτανε ὄλος ἀλειμμένος

μ' ἀχόρταγον ἱξό, κι ἀρματομένος
μ' ἄσπαστα δίχτυα. Τότε, ἀπ' τὸν αἰθέρα,
στὰ στήθια του κατέβη περιστέρα,
καὶ ἀκούμπησε γλυκά, καὶ μὲ τὴ μύτη
τὸ χτύπησε στὸ μέρος τῆς καρδιάς του·
κι ἄμα τὸ αἷμα στάλαξε, σὰ φλόγα
κόκκινο, πορφυρένιο, τάνθισμένο
δέντρο ἔσβησε· κ' ἐχάθη τὸ πουλί μας·
κ' ἢ περιστέρα πέταξε στὰ κέπλα
τοῦ σύννεφου ψηλά· καὶ θαμπωμένος
ἐγώ: «Τὸ θάμα τοῦτο τ' εἶναι πάλι·»
ρώτησα τὸν πολύξερο τὸ γέρο.
Καὶ μοῦπε αὐτός: «Δὲν εἶδες περιστέρι,
μηδὲ παράξενο πουλί, — κοπέλλα
εἶδες γλυκειά, μ' ἓναν ὠραῖο ἱππότη
κλεισμένο στὴ φωλίτσα τοῦ καιμοῦ της.
Μπλάβο καὶ ἀσήμι, μὲ χρυσὰ πλουμῖδια
κι ὀλόχουση κορώναι ἔχει στὴν ἄρμα του
ὁ ἱππότης. Μὰ ποιὸ νᾶναι τὸνομά του;
Στὴ ρήγισσα νὰ δρᾶμης τὴν ξανθὴ μας·
τὸ αἶνιγμ' αὐτὴ μονάχη θὰ ξηγήσῃ!»
Καί, φτερωμένος, πῆρα δρόμο τότε,
χαριτωμένη, ρήγισσα, καὶ νά με!

- ΙΖΟΑ. (ποῦ ἄκουσε ὅλη προσοχὴ καὶ λαχτάρα
τὴν ἱστορία τοῦ Νέου, πρὸς τὴ Βραγ-
γιάναι·)
Ἐὸν τί λές; Βραγγιάνα; Ἐγὼ ὅλη τρέμω,
καὶ τρέμω πὼς μαντεύω!
ΒΡΑΓ. (μὲ ἀπόφαση.)

Παραδέξου
νὰ πῶ ἓνα λόγο στὸ μαντατοφόρο.
(Ἡ Ἴζόλδη τῆς γνέφει: ναί, κ' ἢ
Βραγγιάνα στρέφει πρὸς τὸ Νέο.)
Τὸ εἶδες, ἀλήθεια, τῦραμα;

- Ὁ Ν. Ναί, τό εἶδα!
ΒΡΑΓ. Κι ἂν ἐγὼ πῶ: ψέματα λές!
Ὁ Ν. Λὲς τρέλες!
ΒΡΑΓ. Κι ἂν ἐγὼ σοῦ ζητήσω, ἐδῶ νὰ φέρης
τὸ γέρο ἀπὸ τὸ δάσος, γιατί θέλω
νὰ ξαναπῆ κι αὐτός ὅ,τι μᾶς εἶπες;
Ὁ Ν. Χάθηκε μέσ' στὰ μπερδεμένα κλώνια,
καὶ ἄδικα θὰ κοπιᾶσουν νὰ τοῦ βροῦνε
τᾶχνάρια.
ΒΡΑΓ. Αὐτός ἐδῶ, κυρά μου Ἴζόλδη,
λέει ψέματα. Τὸν ἔχουνε βγαλμένο
καὶ τονὲ λένε «ὁ Κακὸς Νέος» οἱ ἄλλοι.
Φέρνει τὸ δόλο ἐδῶ. Νὰ τονὲ διώξῃς!
Κ' ἢ Παναγία Παρθένα ἄς μὲ παιδέψη,
ἂν ἢ καρδιά μου λάθειψε!
ΙΖΟΑ. (πρὸς τὸ Νέο.)
Τὴν ἄκουσες;
Ὁ Ν. (μὲ θυμὸ, πρὸς τὴ Βραγγιάνα.)
Ἄν ἢ Παρθένα σ' ἄκουσε, ἢ μορφῆ σου
δὲ θέλει ἰδεῖ τὴ νέα αὐγὴ! — Κυρά μου,
στὸ ἐρχόμενο κυνηγί, νὰ θυμᾶσαι
τί ἀγρίμια θὰ σοῦ φέρω, νὰ σαστίσης!
ΙΖΟΑ. Δὲ σ' ἔχω ἀνάγκη. Φύγε!
Ὁ Ν. Ἡ προσταγὴ σου!
(Ἄφοῦ φιλήσῃ τὸ χῶμα, φεύγει γορ-
γὸς καὶ ἄγριος.)

ΙΖΟΑ. Βραγγιάνα μου, είσαι βέβαιη. Κι ἂν εἴταν ὁ Τριστάνος; κ' ἢ μάχισσα ἢ Ἐβραία στὰ μαῦρα της τὰ βρόχια ἂν τὸν κρατοῦσε; ΒΡΑΓ. Μὴν τὸν πιστεύης! Εἶναι ὄχι ἀθρεμμένη στοῦ κύρ Ἀντρέττου τῆ φωλιά, πὸν βάζει τριγύρω σου τριβόλια καὶ παγίδες μὲ πονηρία θανάσιμη. Ὁ Τριστάνος δὲν εἶναι φυλακῆ. Θέλουν οἱ ὀχτροί σου γιὰ τὸν καλό σου νὰ μὴν ξέρης, κ' ἔτσι μὲ νέον καμηὸ νὰ λυώσης. Μὰ μὴν τρέμης βάστα γερά, νάντισταθῆς! — Νά, ὁ Ρήγας!

(*Ἀκολουθεῖ*)

Μεταφρ. Ν. ΠΟΡΙΩΤΗΣ

ΧΑΡΑΥΓΗ

Μὲ κάτεχαν μελαγχολικὲς σκέψεις τὸ ἀπόγευμα τῆς Τετράδης (1 τοῦ Φλεβάρη), σάν, καθισμένοι σὲ μιὰ καρέκλα, περίμενα ν' ἀκούσω τὸν ἐναρκτήριο τοῦ νέου Καθηγητῆ κ. Σίμου Μενάρδου· γιὰτ' εἶχα διαβασμένο στὶς ἐφημερίδες καὶ ἀπὸ γνωστούς μου εἶχ' ἀκούσει πὸς τοῦ ἐτριμαζότανε ἀποδοκιμασία ἀπ' τοὺς φοιτητῆς, πού, πιστοὶ ἀκόμα στὴν κουρευλιὰσμένη σημαία τοῦ ὑποψήφιου βουλευτῆ Ἀττικῆς, δὲν μποροῦσαν νὰ χωνέψουν Καθηγητῆ τῆς φιλολογίας γνωστὸ μαλλιάρο. Ἀπὸ καμιά μεριά λοιπόν, σκεφτόμουνα, δὲ θὰ μποροῦσε νὰ χωρέσει στὸ φριχτὸ αὐτὸ σκοτάδι μιὰ φωτεινὴ ἀχτίδα; Οἱ φοιτητῆς, ἢ μορφωμένη μερίδα τῆς κοινωνίας, αὐτὴ πὸν ἄλλοῦ τραβάει τὴν κόκκινη σημαία τῆς ἐπανάστασης — εἶναι καὶ αὐτοὶ προορισμένοι νὰ παίξουν στὸν τόπο μας τὸ χειρότερο καὶ ταπεινότερο ρόλο πὸν μπορεῖ νὰ φανταστῆ κανεὶς, νὰ γίνονται σημαιοφόροι τῆς ψευτιάς, τῆς ὑποκρισίας, τῆς ὀπισθοδρομικότητας, νὰ χειροκροτοῦν τοὺς ἀμαθέστερους καὶ χυδαιότερους δημαγωγούς καὶ ν' ἀποδοκιμάζουν ὅσους ἐρχονται μὲ τὸ φῶς στὸ βασιλεῖο αὐτὸ τοῦ Ἄδης; Ἀπὸ ποιούς τότε νὰ ἐλπίζει κανεὶς; Μιὰ ὀμοβροντία χειροκροτήματα καὶ ζητωκραυγὲς διέκοψαν τὶς σκέψεις αὐτῆς· εἴταν ἢ ὑποδοχὴ πὸν κάνανε οἱ φοιτητῆς στὸ μαλλιάρο Καθηγητῆ. Ὁ κ. Μενάρδος ἄρχισε μὲ σιγανὴ μὰ μελωδικὴ φωνὴ τὸ λόγο του· ἄρχισεν φυσικὰ ἀπ' τὴν ἀρχαιότητα σάν Καθηγητῆς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλολογίας πὸν διορίστηκε. Ἐρριξε βλέμμα θαυμασμοῦ στὴν ἀρχαιότητα ὁ Μενάρδος — μὰ τὸ βλέμμα αὐτὸ δὲν εἴταν σάν κ' ἐκεῖνο πὸν εἶχαμε ὡς τώρα συνειθισμένο· δὲ σήκωσε τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα γιὰ νὰ περιφρονῆσῃ τὴ μέση καὶ βρῆσῃ χυδαία τὴ σημερινὴ ὁ φωτισμένος Καθηγητῆς. Μελέτη τῆς ἀρχαιότητας τέτοια δὲ στέκει σὲ σημερινούς λαούς πὸν θέλουν νὰ ζήσουν. Λαοὶ πὸν αἰσθάνονται μέσα τους ζωὴ, λαοὶ πὸν ἔχουν ἐθνικὰ ἰδεώδη καὶ πὸν μερικὰ ἀπ' αὐτὰ μποροῦν σήμερα νὰ ἐκκληρώσουν δὲν περιφρονοῦν τὸ παρόν, τὸ εἶναι τους. Τὸ παρελθόν τους θέλουν βέβαια νὰ τὸ ξέρουν, θέλουν νὰ ἰδοῦν τὸν παλιό τους πολιτισμὸ — μὰ ὄχι γιὰ νὰ γυρίσουν πίσω σ' αὐτόν, μόνον γιὰ νὰ εὐκολυνθοῦν στὸ σκηματισμὸ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ μέλλοντος. Ὅ,τι ἄλλαξε τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου — αὐτὸ δὲν πάει νὰ πεῖ πὸς εἶναι βάρβαρο ἢ χυδαῖο· αὐτὸ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς

ἐξέλιξης κ' ἔχει τόση ἀξία δση καὶ τὸ παλιό. Ἔτσι κ' ἢ νέα Ἑλληνικὴ γλώσσα δὲν εἶναι βάρβαρη, οὔτε ἢ βυζαντιακὴ κ' ἢ ἀρχαία δὲν ἔχει τὸ μονοπώλιο τῆς εὐγένειας· ἔτσι κ' ἢ λογοτεχνία πὸν μεταχειρίστηκε γιὰ ὄργανό της τὶς διαφορὲς αὐτῆς μορφῆς τῆς γλώσσας δὲν πρέπει νὰ ἐξεταστῆ μὲ μονομέρεια, γιὰτι καὶ ὁ ἑλληνικὸς μεσαιῶνας καὶ ὁ ἀθάνατος νέος ἑλληνισμὸς μᾶς ἔδωκε ἔργα μὲ ζωὴ καὶ ἀξία, ἔργα πὸν καθρεφτίζουν ὅλα τὴν ψυχὴ τοῦ ἐνιαίου λαοῦ. Κ' ἢ ἐνότητα αὐτῆ μ' ὄλη τὴ μεγάλη χρονικὴ ἀπόσταση φαίνεται ζωγραφισμένη στὰ λογοτεχνικὰ μνημεῖα, πὸν μᾶς δείχνουν σὲ τόσα σημεῖα τὶς ἴδιες ἀντιλήψεις, τὰ ἴδια αἰσθήματα, τὶς ἴδιες ἐντυπώσεις.

Ἦλιε πὸν πᾶς στὴ μάννα σου, Ἦλιε πὸν πᾶς νὰ δύσης Ἄν δῆς καὶ τὴν ἀγάπη μου νὰ μοῦ τὴ χαιρετίσης,

λέει ὁ λαϊκὸς ποιητῆς· τὸν ἥλιο βάζει γιὰ ταχυδρόμο καὶ ὁ Ἄϊας τοῦ Σοφοκλῆ στέλνοντας στὴ μάννα του τοὺς τελευταίους του χαιρετισμούς!

Τὴν ἐθνικὴ αὐτὴ ἐνότητα τὴν περιφρόνησαν οἱ περιώνυμοι «σοφοὶ» τῆς χθῆς· φωνασκοῦσαν βέβαια γιὰ τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη μὰ ξεχνοῦσαν πὸς αὐτὰ στηρίζονται ὄχι στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ μὰ στὴ μεσαιωνικὴ παράδοση πὸν μόνον αὐτὴ μᾶς συνδέει μὲ τὸ λαὸ πὸν διεκδικοῦμε τὴν κληρονομία του. Ἐνα ἐθνικὸ ρῆγος πιάνει στὰ λόγια αὐτὰ καὶ τοὺς ψυχραιμότερους ἀκροατῆς· πολλῆς φορῆς ζωερὰ χειροκροτήματα πὸν ὀλοφάνερα βγαίνουν ἀπ' τὴν καρδιά ἐκείνων, πὸν ἴσως ἦρθαν ν' ἀποδοκιμάσουν τὸν προδότη μαλλιάρο διακόπτουν τὸν κ. Μενάρδο. Τὰ σκοτεινιασμένα μάτια τῶν ὀπισθοδρομικῶν νέων τῆς χθῆς ἀρχίζουν νὰ βλέπουν στὸ φῶς πὸν ἔρριχνε ὁ μαλλιάρος προβολέας γιὰ συκοφαντίες καὶ χυδαϊότητες ὅ,τι ὡς τὰ χτῆς ἔβλεπαν γιὰ μεγαλοουργίες! Ἀρχίζουν νὰ βλέπουν πὸς δὲν εἶν' οἱ μαλλιάροι ἐκεῖνοι πὸν ζητοῦν τὴ διάσπαση τῆς φυλῆς μὲ τὴ διάσπαση τῆς γλώσσας, μὰ ἐκεῖνο πὸν περιφρονώντας τὴ γλώσσα χίλιων χρόνων προσηλώνουν τὰ βλέμματα σὲ μιὰ μόνον — καὶ τόσο μακρυνὴ — ἐποχὴ καὶ θεωρώντας βάρβαρο τὸ κάθε τι πὸν ἀκολοῦθησε, δὲ βλέπουν πᾶ Ἑλληνισμὸ ὕστερ' ἀπὸ κείνη τὴν ἐποχὴ! Ἀρχίζουν νὰ βλέπουν πὸς δὲν εἶναι προδότες, πὸν πουλιένται σὲ ξένους ἐχθρικούς μας λαούς ἐκεῖνοι πὸν ὑπερασπίζουν ἀτρόμητα τὴν ἐθνικὴ γλώσσα — μὰ Ἑλληνες πὸν τολμοῦν νὰ ἐλπίζουν ἀκόμα σ' ἓνα παρόν καὶ σ' ἓνα μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ πὸν θέλουν νὰ ἰδοῦν μορφωμένο τὸν ἑλληνικὸ λαό, πὸν οἱ ἄλλοι ὡς τώρα ἄφιναν στὸ μεγαλύτερο σκοτάδι! Κι εἴταν ὁ ἐμπνευσμένος ὀμιλητῆς τέλειωσε μὲ τὴν ὀμορφὴ ἀποστροφὴ «ὁ στενὸς ὄριζων τῆς σήμερον θὰ εὐρυνθῆ καὶ τότε θὰ ἴδωμεν — θὰ ἴδῃτε τουλάχιστον, ὦ νέοι σεις «*Ἑλλάδα τὴν Ἑλλάδα*», χειροκροτήματα καὶ ἐπευφημίες, βγαλμένες ἀπ' τὰ φυλλοκάρδια ἐκείνων πὸν σκέψες σκοτεινῆς τοὺς εἶχαν φέρει ἐκεῖ, εἴταν τῶν κοκώρων τὰ λαλητὰ πὸν μνησῶσαν ἐπὶ τέλους καὶ σὲ μᾶς τὸν ἐρχομὸ τῆς χαρμυγῆς.

Κι ἀφήσαμε τὴν αἰθουσα μὲ τὴν καρδιά πλημμυρισμένη χαρὰ — κ' ἐλπίδα, πὸς θάρθει καὶ δῶ ἢ ἐποχὴ πὸν τοῦ Ἦλιου οἱ φωτεινῆς ἀχτίδες θὰ λύσουν τὸ σημερινὸ τρισκόταδο, θὰ φωτίσουν *τὴ νέαν Ἑλλάδα*.
Α. Τ.

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΣΑΒΑΤΟ

Ίδιοκτήτης: Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, αρ. 4, ΑΘΗΝΑ

Συνομιλή χρονιάτικη: Για την Ελλάδα και την Κρήτη αρ. 10. Για το εξωτερικό φρ. χρ. 12,50.—Για τις επαρχίες δεχόμαστε και τρίμηνες συνδρομές (αρ. την τριμηνία).—Κανένας δε γράφεται συνδρομητής α δεν προπληρώνει την συνδρομή του.

20 λεπτά το φύλλο. — Τα περσομένα φύλλα πουλιούνται στο γραφείο μας διπλή τιμή.

Βρίσκεται στην Αθήνα σ' όλα τα κίβσκια, και στις επαρχίες σ' όλα τα πρακτορεία των Εφημερίδων.

ΕΛΛΗΝΟΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑ (*)

Β.

Οι Βούλγαροι «θα μᾶς γελάσουν»· αυτή είναι ἡ ἀντιλογία ἐκείνων πού δὲν τολμοῦν νὰ κουνηθοῦν ποτέ τους μὴν τύχει καὶ τοὺς πέσει κανένα κεραμίδι στὸ κεφάλι καὶ τοὺς σκοτώσει.

— Μὰ γιατί θὰ μᾶς γελάσουν;

— Τίποτα, θὰ μᾶς γελάσουν.

— Μὰ γιατί νὰ μὴ φαντασθοῦμε πὼς μπορούμε ἐμεῖς νὰ τοὺς γελάσουμε αὐτούς; ἀφοῦ τὸ ἔχεις γιὰ ἀπαραίτητο νὰ γελαστῆι κάποιος. Μήπως μὲ τὸ νὰ συνεννοῦμαστε μαζί τους πάει νὰ πει πὼς σταματήσαμε τάχα καὶ τὴν ἐνέργεια τοῦ νοῦ μας; πὼς κλείσαμε τὰ μάτια μας; πὼς δὲ δουλεύει πιά τὸ μυαλό μας;

— Θὰ μᾶς γελάσουν, σοῦ λέω.

— Ὅστε διπλωματία θὰ πει νὰ ψυλαγόμαστε «μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων» μὴν τυχόν καὶ μᾶς γελάσει κανένας; καὶ νὰ μὴν κάνουμε τίποτε ἄλλο; Αὐτὸ θὰ πει διπλωματία καὶ πολιτική; Ἐίναι βέβαια ἡ εὐκολότερη πολιτικὴ αὐτή, μὰ καὶ ἡ πρὸ στεῖρα ὁμως.

Ἡ ἀντιλογία τοῦ «θα μᾶς γελάσουν» μᾶς ἐμπόδιζε τόσα χρόνια νὰ συνεννοηθοῦμε μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίτες καὶ μὲ τοὺς Τούρ-

κους ἀκόμα, γιατί εἴχαμε τὴν δόλοτελα παιδιακίαια ἀντίληψη πὼς συνεννόηση θὰ πει ἀνεπιφύλαχτο ἀνοιγμα τῆς καρδιάς μας στὸν Τούρκο, στὸ Βούλγαρο καὶ στὸν Ἀρβανίτη, λύσιμο βρακιῶν, ἀγάλλιασμα ἀδελφικὸ χωρὶς περιορισμούς, ἄρνηση κάθε σκέψης, προσοχῆς καὶ φροντίδας καὶ ἡσυχία ἀπόλυτη, αἰώνιος νιρβανᾶς.

Περίεργο φαινόμενο! Τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος πού εἶναι, λένε, πέρα ὡς πέρα ξυπνὸ καὶ τετραπέρατο, βγάξει ὡς τόσο τοὺς πιδ ἡλίθια κουτούς διπλωμάτες. Γιατί; Γιατί τὸ ἔθνος τὸ Ἑλληνικὸ κουράστηκε, φαίνεται, καὶ δὲν ἔχει διάθεση γιὰ ὑποκρισίες καὶ διπλωματίες, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ὄρεξη γιὰ ἀγῶνες. Ὁ ὄρεξη ἔχει μόνο γιὰ ἡρεμία, ἡσυχία, ξεγνοιασιά, ὕπνο, νιρβανᾶ, ὄνειρα, χάσις, ὄπιο, νάρκη, νέκρα, ξετέντωμα, πλάγιασμα, τεμπελιά, ρεμπελιὸ καὶ καφενεῖα, καφενεῖα, καφενεῖα. Ὁ λόγος: «θὰ μᾶς γελάσουν» εἶναι πρόφαση γιὰ νὰ μὴν κουνηθοῦμε ἀπὸ τὴ θέση μας. Καλὰ εἴμαστε ἐκεῖ πού εἴμαστε. Ἄν ἦταν νὰ μὴ μᾶς γελάσουν οἱ Βούλγαροι θὰ τοὺς ἀγκαλιάζαμε βέβαια γιὰ νὰχοῦμε πιότερη ἀκόμα ἡσυχία, μὰ ἂν εἶναι νὰ μᾶς γελάσουν θὰ χάσουμε τὴν ἡσυχία καὶ τὴν ἀφροντισιὰ ἐκείνη πού ἔχομε, καὶ ἐπειδὴ χρειάζεται κόπος γιὰ νὰ προσέξουμε νὰ μὴ μᾶς γελάσουν, γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ ὡς μένομε ἐκεῖ πού βρισκόμαστε. Τί τὰ θέλομε τὰ τράβαλα; τί τίς θέλομε τίς ἔγνοιες;

Τέτοιοι εἶναι οἱ ἔξυπνοι διπλωμάτες μας.

Συνεννόηση μὲ βάση τὰ *συμφέροντα* τῶν ἐθνῶν, δὲν τὴν ἐστοχάστηκαν ποτέ τους. Συμφέροντα ἔχουν καὶ οἱ Ἕλληνες, ἔχουν καὶ οἱ Βούλγαροι. Ἄν τὰ συμφέροντα αὐτὰ εἶναι ὡς ἓνα βαθμὸ κοινά, μποροῦν ὡς ἐκεῖνο τὸ βαθμὸ νὰ συνεννοηθοῦν τὰ δυὸ ἔθνη γιὰ νὰ τὰ κунηγήσουν μαζί. Ἐκεῖ πού τὰ συμφέροντα καθενὸς ἀπὸ τὰ δυὸ ἔθνη ξεχωρίζουν, ἂν συγκρούονται δὲν μπορεῖ νὰ συνεννοηθοῦν τὰ ἔθνη, ὅσο γι' αὐτὰ τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα, ἂν ὅμως δὲ συγκρούονται, τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ συνεννοηθοῦν καὶ πάρα πέρα ἀπὸ τὰ κοινὰ συμφέροντα, καὶ τὸ ἓνα νὰ ὑποστηρίξει τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα καὶ τοῦ ἄλλου, ἀφοῦ δὲν ἔχει τίποτα νὰ πάθει τὸ καθένα τους ἀπὸ τὴ βοήθεια αὐτὴ πού δίνει στὸ ἄλλο ἔθνος, καὶ ἀφοῦ ἡ βοήθεια αὐτὴ κάνει στερεότερη τὴ συνεννόηση γιὰ τὴ συνεργασία τῶν ἐθνῶν ὅσο γιὰ τὰ κοινὰ συμφέροντα.

Κοινὰ συμφέροντα οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Βούλγαροι ἔχουν *μέσα σὴν Τουρκία*. Γι' αὐτὸ ἀπὸ καὶ ἀρχισε καὶ ἡ συνεννόησή τους, δηλαδὴ ἀναμεταξύ

(*) Κοίταξε ἀριθ. 464 (σελ. 56).

Ἑλληνες καὶ Βουλγάρους Ὀθωμανούς πολίτες. Μὰ κοινὰ συμφέροντα μπορεῖ νὰ ἔχουν καὶ σ' ἄλλη τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ. Καὶ γι' αὐτὸ εἶναι βολετὴ μὰ συνεννόησι καὶ τῶν δυὸ ἐλευτέρων κρατῶν.

Χωριστὰ συμφέροντα ἔχουν οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ἕλληνες στὴν Τουρκία, ἔχουν καὶ τὰ δυὸ κράτη. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ μποροῦν νὰ τὰ ὑποστηρίξουν ἀμοιβαίως οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Βούλγαροι χωρὶς νὰ χουν ἄμεσο συμφέρο καὶ χωρὶς κίνδυνον νὰ βλαφτοῦνε. Τέτοια συμφέροντα εἶναι ἄξια τὰ ἐμπορικὰ. Τὰ δυὸ κράτη δὲν ἔχουν ἴδιας λογῆς προϊόντα. Ἡ Βουλγαρία βγάξει γεννήματα (σιτάρι, κριθάρι, ἀραποσίτι), πουλερικά, αὐγά, χτηνοτροφία, ροδόλαδο καὶ ἄλλα πού τὰ χρειάζεται ἡ Ἑλλάδα. Ἡ Ἑλλάδα βγάξει σταφίδες, σίκα, παρικὰ, λαχανικά, λάδια, πυρηνόλαδα, σαπούνια, βαμπάνια, πού δὲν τὰ ἔχει ἡ Βουλγαρία. Ἀντὶς λοιπὸν νὰ παίρνει ἡ Ἑλλάδα τὰ γεννήματά της ἢ τὰ βύδια της ἀπὸ τὴ Ρωσία ἢ ἀπ' ἄλλου μπορεῖ μὲ μὴν ἐμπορικὴ σύμβαση νὰ τὰ παίρνει μὲ πιδ συμφερτικούς ἔρους ἀπὸ τὴ Βουλγαρία. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ Βουλγαρία, ἀντὶς νὰ προμηθεύεται τὰ σίκα καὶ τὶς σταφίδες, τὰ λάδια καὶ τὰ βαμπάνια ἀπὸ τὴν Τουρκία μπορεῖ νὰ τὰ βρῆσκει στὴν Ἑλλάδα μὲ πιδ συμφερτικούς ἔρους, φτάνει νὰ γίνει ἰδιαίτερη ἐμπορικὴ συμφωνία.

Αὐτὸ εἶναι ἓνα παράδειγμα. Μὰ νὰ ἀμέσως κὶ ἄλλο ἓνα: νὰ μὴν τρώγονται ἄδικα μεταξὺ τους οἱ Ἕλληνικοὶ καὶ Βουλγαρικοὶ πληθυσμοὶ στὴ Μακεδονία, πού μὲ τὸ ἀλληλοφάγωμα δὲν κερδίζουν τίποτε, ὅσο ὑπάρχει ἄλλος ἐχθρὸς πού δείχνει ὄρεξη νὰ τοὺς φάγει καὶ τοὺς δυὸ. Ἔτσι τὸ ἰδιαίτερο αὐτὸ συμφέρο τοῦ καθενὸς καταπὰ κοινό.

Ἰδιαίτερο συμφέρο τῶν Ἑλλήνων θὰ λογαριασθεῖ καὶ ἡ ἀναγνώριση τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων στὴ Βουλγαρία.

Ἰδιαίτερο συμφέρο τῶν Βουλγάρων εἶναι νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴ μέση τὸ σχίσμα ἢ τουλάχιστο νὰ συνεννοηθοῦν οἱ δυὸ Ἐκκλησίες, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἡ Ἐξαρχία ὅσο γιὰ τοὺς Μητροπολίτες καὶ Ἐπισκόπους στὰ ἀνάμιχτα διαμερίσματα τῆς Μακεδονίας. Καὶ ἄλλο ἄμεσο συμφέρο ἔχει ἡ Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία γιὰ νὰ συνεργάζεται μὲ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἂν ἀκόμα δὲν εἶναι εὐκόλο ἢ βολετὸ νὰ καταργηθεῖ τὸ σχίσμα. Ὅλα τὰ προνόμια τοῦ Πατριαρχείου δὲν τὰ ἔχουν οἱ φυλετικὲς καὶ ἄλλες Ἐκκλησίες στὴν Τουρκία (Βουλγάρικη, Ἀρμενικὴ, Ἀρμενοκαθολικὴ ἢ Συριάνικη ἢ Νεστοριανὴ) καὶ μὲ τὸ νὰ συνεργάζονται μὲ τὸ Πατριαρχεῖο ὅσο γιὰ τὴν ἀναγνώριση καὶ τὸ ἀσφάλισμα τῶν προνομίων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐξισώνονται μὲ τὸ Πατριαρχεῖο αὐτό. Ἔβρουν πὼς ὅ,τι

δοθεῖ στὸ Πατριαρχεῖο θὰ δοθεῖ σίγουρα καὶ στὶς ἄλλες Ἐκκλησίες. Τὰ προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ σκεπάζουν καὶ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα.

Ἔχουν δηλαδὴ καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Βούλγαροι νὰ δώσουν καὶ νὰ πάρουν ἀναμεταξύ τους. Ἡ δσοληψία αὐτῇ, ἀντὶς νὰ γίνεται μὲ ἀρπαγές, σκοτωμούς, ἀλληλοφαγώματα καὶ ἀνταγωνισμούς, μπορεῖ νὰ γίνεται μὲ συμφωνίες, ἀνταλλάγματα, συνεννόησι καὶ συναγωνισμούς εἰρηνικούς. Ἡ συνεννόησι μὲ τοὺς Βουλγάρους σ' ὅλα αὐτὰ τὰ σημεῖα ἢ σὲ μερικὰ μονάχα ἀπ' αὐτὰ (ὅσα μὰς συμφέρουν πιδ ἄμεσα) καὶ δὲ μὰς ἐκθέτουν σὲ χασούρες, δὲ σημαίνει παραίτησι ἀπὸ ἀγώνες εἰρηνικούς γιὰ τὴν ἐπικράτησι, στὰ ἀνάμιχτα διαμερίσματα, καὶ σ' ὅλα τὰ μέρη τῶν Βαλκανίων ὅπου ἔχουμε πληθυσμούς καὶ συμφέροντα.

Ἔτσι ἐξηγιέται πὼς οἱ Βούλγαροι ἀποφάσισαν νὰ συνεργαστοῦν μαζὺ μας. Τὸ συμφέρο τοὺς κάνει. Ἄν πάλε δείξουν σημάδια ἄλλα, δηλαδὴ πὼς πᾶν νὰ μὰς ἀφήσουν στὰ κρία τοῦ λουτροῦ γιὰ νὰ ὠφεληθοῦν τίποτε ἀπὸ τοὺς Τούρκους (καμιά σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἢ κανένα μερὰτι ἐπισκόπου), ἔχουμε καιρὸ ν' ἀλλάξουμε καὶ μεῖς τὸ φύλλο. Μὰ καὶ μὲ τὴ συνεννόησι τὴν Ἑλληνοβουλγαρικὴ καὶ δίχως αὐτὴν μποροῦμε νὰ ἀπαιτοῦμε, καὶ οἱ Βούλγαροι καὶ μεῖς, μερικὰ πράματα ἀπὸ τὴν Τουρκία, καὶ δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα πὼς θὰ μὰς τὴν κάνουν ἢ θὰ μὰς τὴν ἀρνηθοῦν τὴ χάρη αὐτὴν οἱ Τούρκοι, ἂν εἴμαστε συνεννοημένοι Βούλγαροι καὶ Ἕλληνες, παρὰ ἂν δὲν εἴμαστε συνεννοημένοι. Στὸ ἀναμεταξύ κληροδοῦμε μαζὺ τὰ κοινὰ μας καὶ τὰ ἰδιαίτερά μας συμφέροντα.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα πρέπει νὰ καταλάβουν ὅσοι διευθύνουν τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴ Βουλγαρία καὶ ὅσοι διευθύνουν τὰ δυὸ ἔθνη μέσα στὴν Τουρκία, πὼς εἶναι **συμφέρο** καὶ γιὰ τοὺς δυὸ **αὐτὴ ἢ ἴδια ἢ συνεννόησι**.

Δηλαδὴ νὰ εἶναι βέβαια πὼς, ἐξὲν ἀπὸ τὰ κοινὰ καὶ τὰ ἄλλα τους συμφέροντα, ὑπάρχει καὶ ἄλλο εἶδος συμφέρο, ἢ **συνεννόησι**. Ἄμα τὸ νοιώσουν οὐτὸ καλὰ, θὰ **θελήσουν** τὴ συνεννόησι, καὶ φανερὸ πὼς γιὰ τὰ γίνει πρέπει νὰ τὴ **θέλουν** ὅσοι καταπιάνονται καὶ κυβερνοῦν τὰ ζητήματα πού ἐνδιαφέρουν τὰ δυὸ ἔθνη.

Στοὺς Βουλγάρους καὶ στοὺς Ἕλληνες συμφέρει ἢ συνεννόησι γιὰτὶ παίρνουμε ὁ καθένας μας δύναμη ἀπ' αὐτὴ γιὰ νὰ πετύχουμε ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐκεῖνο πού θέλουμε γιὰ τοὺς πληθυσμούς μας

της Τουρκίας. Συμφέρει και για την περίσταση που θα γίνει πόλεμος ανάμεταξὺ τῆς Τουρκίας και ἐνὸς ἀπὸ τὰ δύο κράτη.

Οἱ Τούρκοι δὺς πράματα φοβοῦνται πολὺ, τὸ Βουλγάρικο κράτος και τὸ στρατό του, και τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος και τὴν ἀκατάλυτη δυνάμη του. Στὴ Ρωμισσὺν διακρίνουν οἱ Τούρκοι ἕναν κίνδυνο μακρινότερο, τρέμουν τὴν επικράτησή της μέσα στὴν Τουρκία, φοβοῦνται μήπως τοὺς ὑποκαταστήσει στὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τους. Τὴ Βουλγαρία τὴ βλέπουν σὰν κοντινότερο κίνδυνο μήπως οἱ Βούλγαροι θελήσουν καμιά μέρα μετὰ τὸ στρατὸ που ἔχουν νὰ προκαλέσουν κανέναν πόλεμο τῆς Τουρκίας. Δηλαδή οἱ Τούρκοι φοβοῦνται τοὺς Ἕλληνας σὰν πολιτικὸ και πολιτιστικὸ στοιχεῖο στὴν Ἀνατολή, ἂν εἶναι νὰ διατηρηθεῖ ἡ Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, τοὺς Βουλγάρους σὰ στοιχεῖο που μπορεί νὰ διαλύσει τὴν αὐτοκρατορία αὐτή, τουλάχιστο στὴν Εὐρώπη. Φοβοῦνται, πᾶσι νὰ πει, τὴ Μεγάλῃ Ἰδέα και τὸ Βουλγαρικὸ στρατό.

Λοιπὸν συμφέρο και τῆς Μεγάλῃ Ἰδέας και τοῦ Βουλγάρικου στρατοῦ νὰ συμμαχήσουν, γιὰ νὰ τὰ τρέμει ἀκόμα περισσότερο ἡ Τουρκία και νὰ φέρνεται καλλίτερα και στοὺς Ἑλληνικοὺς και Βουλγάρικους πληθυσμοὺς μέσα στὸ κράτος της. Ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα (ἡ ἰδέα δηλαδή τῆς μεγάλῃς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας, ἃς μὴν εἶναι και ἀπεκλειστικὰ Ἑλληνικῆς) ἔχει ἀνάγκη τὸ Βουλγάρικο στρατό γιὰ νὰ καταφερθεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ, και ὁ Βουλγάρικος στρατὸς παίρνει δυνάμη ἀπὸ τὴν ἰδέα τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας γιὰ νὰ δείχνει τὰ δόντια του.

Ἡ συνεννόηση θα γίνει τέλεια εἴταν και ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς γίνει ἀξιόμαχος σὰν τὸ Βουλγαρικὸ, τότε μόνο θα μπορέσει νὰ καταφερθεῖ και ἡ συμμαχία και ἐπιμαχία τῶν δυὸ κρατῶν.

Και ἔχουν συμφέρο νὰ συμμαχήσουν μιὰ μέρα τὰ δυὸ κράτη ἔχι μόνο γιὰ νὰ δείχνουν σὲ κάθε περίσταση τὴν ἐπιβολή τους στὴν Τουρκία και νὰ πετυχαίνουν ἐκεῖνο που μέσα στὸ Ὄθωμανικὸ κράτος χρειάζεται στοὺς πληθυσμοὺς τους, πρὸς και γιὰ νὰ πρωτοστατήσουν σὲ μιὰ βαλκανικὴ δημοσπονδία, που θα ἐμποδίσει τὴν Αὐστρία νὰ κατέβει στὴ Θεσσαλονίκη και τὴ Ρωσία στὴν Πόλη, και ἄλλα ἴσως μεγάλα κράτη νὰ ἀρπάξουν ἐπαρχίες του Εὐρωπαϊκοῦ ἢ Νησιώτικου κράτους τῶν Τούρκων. Πολιτικὴ, και δική μας και τῶν Σέρβων και τῶν Βουλγάρων και τῶν Ἀρβανιτῶν, ἃς εἶναι: «τὰ Βαλκάνια γιὰ τοὺς Βαλκανικοὺς λαοὺς» εἶτε εἶναι νὰ μείνει εἶτε εἶναι νὰ διαλυθεῖ τὸ Εὐρωπαϊκὸ κράτος τῶν Τούρκων.

ΙΑΑΣ

ΦΙΛΕΛΕΥΤΕΡΟΙ

Δ'.

Ἐλεγα στὸ περασμένο ἄρθρο μου πὼς γιὰ τὸ Φιλελεύτερο δὲν ὑπάρχει διάκριση ἀνάμεσα λαοῦ και ἀριστοκρατίας προκειμένου νὰ τηρηθεῖ μιὰ στάση ἀπέναντι στὴ θρησκεία, πὼς πρέπει ἄλλοι νὰ πειστοῦν ἐπιστημονικὰ γιὰ ἔτι διδάσκει ἡ θρησκεία τους και μόνον τότε νὰ τὸ δεχτοῦν. Ἐνάντις σὲ μιὰ τέτοια προσπάθεια βρέθηκε σὲ ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου ἡ τάξη τῶν κληρικῶν, που γι' αὐτὸν τὸ λόγο τὴ χρησιμοποίησε γιὰ ἔργανό της ἡ κρατοῦσα μεγαλοαστικὴ τάξη γιὰ νὰ κρατήσῃ τὸ λαὸ στὸ πνευματικὸ σκοτάδι και νὰ μπορεῖ νὰ τὸν ἐκμεταλλεῖται ἀνεόχλητα. Γιατὶ αὐτὸ δὲν τὸ βλέπουμε, πιστεύω, ἄλλοι μας καθαρά, πὼς ἕνας ἐκμεταλλεὺτῆς ἔχει συμφέρο νὰ μὴν ἀνοίξει ποτέ τὰ μάτια του ἐκεῖνος, που αὐτὸς ἐκμεταλλεῖται, γιὰ τὸ πρῶτο που θα κάνει — θα εἶναι τὸ νὰ ἴδῃ τὴν ἐκμετάλλεψη και νὰ πάψῃ νὰ τὴν ἀνέχεται. Ἡ κληρικὴ τάξη φοβήθηκε πάντα τὴ γνώση, τὴν ἐπιστήμη: αὐτὴ εἶχε πάντα ἐχθρῶμα καλὸ, τὸ δόγμα, δὲν ἐπέτρεπε νὰ γίνῃται καν κοινὸ βέβητα γι' αὐτὸ και αἰστανότουνα ἔτσι τὸν ἑαυτὸ της στὰ σίγουρα. Μὰ τὸ ἀνθρώπινο μυαλὸ ξύπνησε πολὺ γρήγορα, βρῆκε πὼς πολλές φορές δὲ συμβιβάζονταν ἔτι τοῦ ἔλεγε ἡ δικὴ του παρατήρηση μετ' ἔτι τοῦ διδάσκει τὸ δόγμα — κ' ἔτσι ἀρχισε ν' ἀμφιβάλῃ γι' αὐτό. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ καταλάβουμε καλὰ γιὰ τὸ φοβοῦσαν ἡ κληρικὴ τάξη τὴ συζήτηση, γιὰ τὸ φοβοῦσαν τὴν ἀμφιβολία, γιὰ τὸ δὲν ἤθελε νὰ παρατήσῃ τὸ πρόχωμά της τὸ δόγμα και νὰ βγῇ στὸν ἀγῶνα τῆς ἐπιστημονικῆς συζήτησης: ὁ λόγος εἶπουν πὼς ἔσοι ἀρχισαν ν' ἀμφιβόλουν γιὰ μερικὰ πράματα που τοὺς διδάσκον αὐτὴ, ἐκεῖνοι σκηματίζανε γνώμη διαφορετικὴ ἀπ' ἔτι διδάσκον ἐκεῖνη. Ἔτσι γιὰ νὰ σώσει τὸ κεφάλι της, τὴν ἐπιρροή της ἡ κληρικὴ τάξη ἀναγκάστηκε ν' ἀπαγορεύῃ τὴν ἐπιστημονικὴ συζήτηση, ἢ νὰ τὴν περιορίσει μέσ' στὸ δόγμα, νὰ τῆς ὀρίσει δηλαδή ἀπὸ πρὶν που ἔπρεπε νὰ φτάσει γιὰ νὰ εἶναι τὸ συμπέρασμα της σωστὸ — με ἄλλες λέξεις νὰ τὴν ἀπαγορεύῃ. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ κληρικοκρατεία συνδέεται στενὰ με τὴν ἀμορφωσιά, γι' αὐτὸ βλέπουμε πὼς μόλις ἀνοίξει κάπως τὰ μάτια του ἕνας παπαδοκρατημένος λαός, θα τινάζει πρῶτα τὴν πνευματικὴν και γι' αὐτὸ πὸ ἀνυπόφορος ἀλυσίδες που τοῦ ἔφερε ἡ τάξη τῶν κληρικῶν (κοίτα τὸ πὸ τελευταῖο παράδειγμα στὴν Πορτογαλία). Στὸν τόπο μας βασιλεύει βέβαια πυκνὸ πνευματικὸ σκοτάδι, μὰ αὐτὸ δὲν ὀφείλεται σὲ παπαδοκρατεία — γιὰ τὸν ἀπλού-

στατο λόγο πώς τέτοια σὲ μᾶς δὲν ὑπάρχει. Τὴν κληρικὴ τάξη ἀποτελοῦν στὸν τόπο μας πολὺ λίγοι ἄνθρωποι, μόνο δεσποτάδες καὶ ἱεροκήρυκες κ' οἱ ἀπέφοιτοι τῶν ἱερατικῶν σχολειῶν, ἄνθρωποι δηλ. πού ὡς τώρα δὲν ἔδειξαν τάση συνειδητῆ γιὰ νὰ κρατήσουν τὸ λαὸ σὲ πνευματικὴ σκλαδιά· γι' αὐτὸ ὁ Ἑλληνας φιλελεύτερος ἔχει αὐτὸ τὸ ἐξαιρετικὸ ἀπέναντι στοὺς φιλελεύτερος τῶν ἄλλων ἐθνῶν, πὼς στὸ πρόγραμμά του δὲν ἔχει νὰ βάλει καὶ τὴν καταπολέμησι τῆς παπαδοκρατείας. Μὰ εἶπα παραπάνου «συνειδητῆ τάση» — γιὰτὶ ἀσυνειδητῆ τάση νὰ μὴ μορφωθεῖ ὁ λαὸς στὸ θρησκευτικὸ σημεῖο τουλάχιστο — τέτοια τάση τὴ βρίσκουμε στὴν Ἑλλάδα, γιὰτὶ ἀπὸ μέσ' ἀπὸ τὸν κλῆρο βγήκε ἡ ἐπιθυμία νὰ μὴ μεταφράσουν οἱ Γραφεῖς στὴν ἐθνικὴ μας γλώσσα, δηλ. νὰ μὴ γίνεῖ γνωστὸ τὸ περιεχόμενό τους στὴ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτὴ κατέληξε στὸ γνωστὸ ἐδάφιο τοῦ ἀρθρ. 2 τοῦ νέου Συντάγματος, ὅπου ἀπαγορεύεται ἡ μετάφρασι τῆς Γραφῆς χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἱ. Συνόδου, ἄδεια πού εἶναι ζήτημα ἂν θὰ δοθεῖ ποτέ. Μιὰ τέτοια διάταξι δὲν εἶναι σύμφωνη μὲ φιλελεύτερες ἀρχές, ἐπομένως ἡ τροποποίησί της εἶν' ἕνα ἀπὸ τὰ σημεῖα τοῦ προγράμματος τῶν φιλελευτέρων. Εὐτυχῶς πού στὴν τάση μας αὐτὴ δὲ στερούμαστε κάθε κληρικὴ βοήθεια· ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τυπωθεῖ ἡ κανονικὴ συλλογὴ πού λέγεται Πηδάλιο, γραμμμένη σὲ γλώσσα ἀπλή, ἔγινε ζήτημα στὴν πατριαρχικὴ σύνοδο γιὰτὶ δὲν ἔπρεπε τάχα τὰ κανονικὰ τῆς ἐκκλησίας νὰ γίνουν γνωστὰ «τῷ χύδην λαῷ»· ὁμοῦς πείστηκαν ὅλοι οἱ Δεσποτάδες στὸ ἐπιχειρήμα, πὼς ἂν δὲν ἔπρεπε νὰ γίνουν γνωστὰ στὸ λαὸ, τότε δὲ θὰ γραφότανε ἀπ' τὴν ἀρχὴ σὲ γλώσσα πού τὴ μιλοῦσαν κι αὐτοὶ οἱ βάνασοι καὶ χειροτέχνες (κοίτα Πηδάλιο ἐκδ. 1841 σελ. στ'), ἐπιχειρήμα πού ταιριάζει ἀκόμα πιδ πολὺ γιὰ τὴ γλώσσα τῆς Γραφῆς. Τὸ βιβλίον τυπώθηκε καὶ σήμερα εἶναι ὁ ἀχώριστος σύντροφος τοῦ κάθε Ἱεράρχη· ὁμοῦς τὸ μεταφρασμένο Εὐαγγέλιον τοῦ Παύλου δὲν εὗρηκε στοὺς ἱεράρχες τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα τὴν εὐκρίνεια ἐκείνων ἕναν αἰῶνα πρὶν, δὲν τοὺς κίνησε τὴ σκέψη πὼς στὴν ἀρχὴ δὲν εἶταν ἀκατάληπτες στὸν κόσμον οἱ Γραφεῖς οὔτε ἔπρεπε νὰ εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ φύση τους καὶ γιὰ τὸ συμφέρον τῶν ἡθικῶν ἀρχῶν πού περιέχουσε, δὲν τοὺς ἐπέστησε τὴν προσοχὴ στὴ σημερινὴ εἰκόνα τῶν λεγόμενων χριστιανῶν πού κατάντησαν νὰ παραβιάζουσαν κάθε μέρα, κάθε στιγμὴ τὴς ἡθικῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ κι ὁμοῦς νὰ νομίζουσαν πὼς μὲ τὴν τήρησιν τύπων ἄγνωστων στὸν ἰδρυτὴ τῆς νέας θρησκείας περπατοῦν τὸ δρόμον πού ἐκεῖνος ἀνοίξε. Ἀνέχονται ἐκεῖνοι πού φιλοδοξοῦν νὰ εἶναι διάδοχοι

τῶν Ἀποστόλων νὰ βλέπουσαν μὲ ἀπάθεια τὴν ἐλοφάνερη διαστρέβλωσι τῶν θρησκευτικῶν ἀρχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ δὲν ταράζονται διόλου γιὰ νὰ φωνάξουσαν πὼς ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι τύπος μὲ οὐσία καὶ δὲ διαδόθηκε στὸν κόσμον γιὰτὶ ἔφερε τὸ σταυροκόπημα ἢ διάφορες μυστικὰς τελετές, μόνο γιὰτὶ ἔφερε μιὰ καινούργια ἡθικὴ, ἡθικὴ πού κατάντησε σήμερα γράμμα νεκρό.

Κ' ἔτσι καταντοῦμε πάλι ἐκεῖ ἀπ' ὅπου ἀρχίσαμε· ἡ στάσι τοῦ Ἑλληνα φιλελευτέρου δὲν εἶναι ἔχτριχὴ οὔτε ἀπέναντι στὴ θρησκεία οὔτε ἀπέναντι στὸν κλῆρον. Ἐνα πρᾶμα ζητᾷ ὁ φιλελεύτερος — τὴ μόρφωσι τοῦ λαοῦ καὶ μόρφωσι τέτοια πού νὰ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ λάβει συνειδητῆ στάσι ἀπέναντι στὴ θρησκεία καὶ στίς διάφορες διατάξεις της καὶ νὰ πειστεῖ γι' αὐτὴς καὶ μόνο γι' αὐτὸ (ἔχι γιὰτὶ τίς βρήκε) νὰ τίς κρατήσῃ — ἢ νὰ τίς ἀλλάξῃ ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού θὰ ἴδῃ πὼς δὲ συμβιάζουσαν μὲ τὴν ἐπιστήμη· γιὰτὶ μᾶς τὸ δείχνει αὐτὸ ἡ ἱστορία — πὼς ἡ θρησκεία δὲν ἔμεινε ἀμετάβλητη σὲ ὅλες τίς βαθμίδες τοῦ πολιτισμοῦ, μὰ παρακολούθησε πιστὰ τὴ μόρφωσι τοῦ λαοῦ καὶ ἀνάλογα μ' αὐτὴ διαμορφώθηκε κι αὐτὴ τὴν κάθε φορά, γιὰτὶ οἱ ἄνθρωποι πού αἰστανθήκαν τὴν ἀνάγκη θρησκείας, αὐτοὶ καὶ τὴ δημιουργήσαν, αὐτοὶ καὶ τὴ διαμόρφωσαν σύμφωνα μὲ τὴν πνευματικὴ τους κατάστασι. Τὴν εἰκόνα αὐτὴ μᾶς τὴ δίνει αὐτὸς ὁ Χριστιανισμὸς, πού τάχα μᾶς παρουσιάζεται ἐνιαῖος, κι ὁμοῦς δείχνει στοὺς διάφορους λαοὺς καὶ στίς διάφορες ἐποχὰς τεράστιες παραλλαγὰς καὶ μᾶς παρουσιάζεται σήμερα στὴν πραγματικότητι μὲ μιὰ μορφή, πού δὲν ἔχει σχεδὸν τίποτε τὸ οὐσιαστικὸ κοινὸ μὲ τὴν πρώτη του ἐμφάνισι.

Καταλήγουμε λοιπὸν στὴν **ἐκπαίδευσιν** — ἐν' ἀπ' τὰ κυριώτερα σημεῖα τοῦ φιλελευτέρου προγράμματος. Τὴν ἐκπαίδευσιν τὴ θέλουμε κι αὐτὴ **φιλελεύτερη** τὸ ζήτημα τῆς **ἐλεύτερης** ἐκπαίδευσιν, αὐτὸ ἐνδιαφέρει κυρίως τὴ συντηρητικὴ, πλουτοκρατικὴν ἰδεολογία. Ἄς ποῦμε ὁμοῦς δυὸ λέξεις καὶ γι' αὐτὴ γιὰ νὰ μὴ γεννηθεῖ καμμιὰ σύγχυσι, κυρίως σὲ κείνους πού ἔτυχε ν' ἀκούσουσαν τὸν περασμένο μῆνα μιὰ σχετικὴ διάλεξι καὶ πού θὰ τὴ διαβάσουσαν στὸ ἐρχόμενο τεῦχος τοῦ Δελτίου τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὀμίλου. Ἡ ἐλεύτερη ἐκπαίδευσιν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπαίτησι κυρίως τῶ συντηρητικῶν· τὸ γιὰτὶ, τὸ καταλαβαίνουμε εὐκόλα. Τὴ μόρφωσι σὲ ἰδιωτικὰ σχολεῖα ἢ τὴ μόρφωσι ἀπὸ ἰδιαιτερο δάσκαλον σὲ σπῆτι δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἔχει (ἔξιν ἀπὸ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις π. χ. φιλανθρωπικὰ σχολεῖα) παρὰ μόνον ὁ μεγαλοαστὸς· τὸ παιδί τοῦ μικροαστοῦ καὶ τοῦ ἐργάτη, αὐτὸ θὰ πάει στὸ σχολεῖον τοῦ Κράτους, γιὰτὶ

δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν τὰ ὑλικά του μέσα νὰ πάει σὲ ἰδιωτικὸ ἢ νὰ πάρει δάσκαλο στὸ σπίτι του. Πάλι — ἂν τὸ κράτος, ἢ καλλίτερα ἢ κρατοῦσα τάξη εἶναι φιλελεύτερη, τότε δὲν μπορεῖ ν' ἀφήσει μεγάλη ἐλευθερία στὴν ἐκπαίδευση κανενός. Ὅλοι ἀναγνωρίζουν στὸ Κράτος τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλει τὴν ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευση· μὰ τὸ καταλαβαίνει κανεὶς πολὺ καλὰ πῶς μὲ τὴν ἴδια λογικὴ πρέπει νὰ τοῦ ἀναγνωριστεῖ τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλει καὶ ὠρισμένη ἐκπαίδευση, γιατί μπορεῖ ἐκεῖνο πού τὸ ἕνα ἄτομο θεωρεῖ ἐκπαίδευση, τὸ Κράτος νὰ τὸ βλέπει γιὰ ἔλλειψη ἐκπαίδευσης. Τὸ φιλελεύτερο κράτος λοιπὸν θὰ ἐπιβάλλει σὲ ἑλούς τὸ νὰ ἐκπαιδεύτουν καὶ τὸ τί ἐκπαίδευση θὰ πάρουν· μόνο στὸ πού καὶ πῶς καλλίτερα θὰ τὴν πάρουν μπορεῖ ν' ἀφήσει τὸ φιλελεύτερο Κράτος ἐλευθερία, κρατώντας ὅμως πάντα τὸ δικαίωμα τῆς ἐποπτείας γιὰ νὰ μὴν τυχόν παραβιαστοῦν οἱ ἀναγκαστικὲς διατάξεις του. Ἄν αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ στάση τοῦ φιλελεύτερου Κράτους ἀπέναντι στὴν ἀπαίτηση τῶ συντηρητικῶν — ἢ σημερινῆς στάσης μας ἀπέναντι σ' αὐτή, θὰ εἶναι πολὺ πῶς αὐστηρότερη· κι ὁ λόγος εἶναι, πῶς προτοῦ παρουσιαζοῦμε συνειδητὰ μορφωμένη μεγαλοαστικὴ τάξη, πρέπει νὰχοῦμε μορφώσει μὲ τέτοιον τρόπο τις ἄλλες τάξεις τοῦ λαοῦ, πού νὰ μὴν εἶναι δυνατὸν νὰ τις ἐκμεταλλεῖται ἢ ἔτσι μορφωμένη μεγαλοαστικὴ. Θὰ πολεμήσουμε λοιπὸν σήμερα μὲ κάθε τρόπο τὴν ἐλεύτερη ἐκπαίδευση· τὸ ἐπιχειρήμα πῶς τάχα πρέπει πρῶτα νὰ μορφώσουμε τὴν μεγαλοαστικὴ τάξη πῶς θὰ μορφώσει τὸ λαὸ δὲν μποροῦμε βέβαια νὰ τὸ πάρουμε γιὰ σοβαρό, γιατί θὰ μᾶς περνοῦν βέβαια γιὰ πολὺ ἀφέλεις οἱ συντηρητικοὶ νὰ πιστεύουν πῶς ἡμεῖς μποροῦμε νὰ βάλουμε λύκους γιὰ νὰ μᾶς φυλάξουν τὰ πρόβατα, μποροῦμε νὰ βάλουμε ἐκείνους πού ἔγιναν μεγάλοι μὲ τὴν ἐκμετάλλεψη τοῦ λαοῦ γιὰ νὰ **μορφώσουν** τὸ λαὸ! τὸ εἶπαμε δὲ στὴν ἀρχὴ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ· ἄνθρωπος πού ἔχει συμφέρο καὶ σκοπὸ νὰ ἐκμεταλλεῖται ἕναν ἄλλο, **ποτέ** δὲν θὰ σκεφτεῖ σοβαρὰ νὰ τόνε μορφώσει, ἢ, ἂν τὸ κάνει, θὰ τοῦ δώσει μόρφωση πού καλλίτερα νὰ τοῦ λείπε. Τί θὰ κάνουμε λοιπὸν οἱ σημερινοὶ φιλελεύτεροι; πρῶτα θὰ δείξουμε στὸ σημερινὸ κόσμον πού βάζει ὁ ἑἶδος τὸ σκοινὶ στὸ λαιμὸ του τὴν πραγματικὴ κατὰστασι, θὰ τοῦ δείξουμε τί τοῦ χρειάζεται ἢ μόρφωση καὶ τί μόρφωση τοῦ χρειάζεται, θὰ τοῦ δώσουμε μὲ διάλεξες καὶ φυλλάδια τὴν μόρφωση αὐτὴ κι ἀφοῦ τὸν κερδίσουμε κι ἀφοῦ ἢ μεγάλη ἀμόρφωτη σήμερα μᾶς τοῦ λαοῦ ἀποχτήσῃ τὴν πραγματικὴ πολιτικὴ δύναμη, δύναμη πού θὰ ξέρει πᾶ νὰ χρησιμοποιήσῃ γιὰ τὸ συμφέρο της, θὰ βάλουμε μπροστὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση, θὰ φέ-

ρουμε τὴ φιλελεύτερη ἐκπαίδευση. Ἡ ἐκπαίδευση αὐτὴ, πού θὰ γίνεταὶ στὴ ζωντανὴ γλῶσσα, στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, τὴν ἐθνικὴ (γιατὶ δὲν πρέπει νὰ χάνεταὶ καιρὸς νὰ ξεμαθευτεῖ ἢ γλῶσσα του καὶ νὰ μαθευτεῖ ἄλλη — πρᾶμα ἄλλως τε ἀδύνατο, ἀφοῦ ἢ ἄλλη αὐτὴ γλῶσσα εἶναι νεκρή), θὰ ἔχει μεγαλύτερο σκοπὸ νὰ μὴ βάλει μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ πρόληψες καὶ δεισιδαιμονίες· θὰ τὸ βοηθήσῃ νὰ γνωρίσῃ τὴ φύση (τὴ φύση τῆ δικῆ του καὶ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον) γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ τὴ χρησιμοποιήσῃ γιὰ τοὺς σκοποὺς του, γιὰ τις ἀνάγκες του, θὰ τοῦ δείξῃ ἔπειτα τὴν κοινωνία, τὴ οὐσυστὴ της, τοὺς ἀγῶνές της καὶ μ' αὐτὲς τις γνώσεις μαζὺ μὲ γραφὴν καὶ ἀνάγνωσι, ἀριθμητικὴ καὶ δύναμη νὰ ἐκθέσῃ τὴ σκέψη καὶ παρατήρησὴ του καὶ μ' ἄλλες πραχτικὲς (γεωργικὲς, κτηνοτροφικὲς ἢ τεχνικὲς γνώσεις) νὰ τὸ ἀφήσῃ μὲ γυμνασμένο σῶμα καὶ μυαλὸ στὸν μέγαν ἀγῶνα τῆς ζωῆς ὅχι ἔρμαιο τῆς ἐκμετάλλεψης τῶν ἐπιτήδειων, μὰ ἄνθρωπο μὲ χαραχτῆρα καὶ μὲ δύναμη νὰ ζήσει. Τέτοια σὲ γενικὲς γραμμὲς τὴ θέλομε τὴν ἐκπαίδευση — καὶ τὸ ξανατονίζομε αὐτὸ — μὲ τὴν προσπάθεια τῆ σύντονῃ νὰ μὴ βάλει στὸ παιδὶ πρόληψες καὶ δεισιδαιμονίες, μὰ νὰ τοῦ ἐνισχύσῃ τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν κρίσιν, νὰ τὸ ἀφήσῃ νὰ βγάλῃ μόνο του συμπεράσματα γιὰ τὰ διάφορα προβλήματα πού θάχει νὰ ἐξετάσῃ. Δὲ θὰ ἐκταθῶ ἐδῶ σὲ περσότερες λεπτομέρειες γιὰ τὸ εἶδος τῆς μόρφωσης· γιατί πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἔχουν ν' ἀνοίχουν σήμερα τὰ μάτια τῶν πολλῶν γιὰ νὰ ἴδουν τοὺς κοινωνικοὺς ἀγῶνες, νὰ ἴδουν τὴν πάλη τῶν συμφερόντων μέσα στὴν κοινωνία, νὰ ἴδουν μὲ ποιούς πρέπει νὰ ἐνωθοῦν καὶ ποιούς πρέπει νὰ πολεμήσουν καὶ τέλος νὰ ἴδουν πῶς πρέπει νὰ προφυλάξουν τὴν ἐρχόμενὴ γενιὰ ἀπὸ ἐκμετάλλεψη καὶ καταπίεση δυνάστεως τῆς μόρφωσης κατὰλληλη γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Μόνο λοιπὸν ἔταν ἢ μορφωμένη φιλελεύτερη τάξη ἔρθει στὰ πράματα, θάχει ἔρθῃ ὁ καιρὸς τῆς φιλελεύτερης ἐκπαίδευσης, πού θ' ἀπαλλάξῃ τὰ παιδιὰ τῆς ἐρχόμενης γενιᾶς ἀπ' τὴν ἐκμετάλλεψη πού δοκίμασαν πρῶτα, κ' ὕστερα μὲ κόπος πέταξαν ἀπὸ πάνω τους οἱ πατεράδες τους. Γι' αὐτὸ, τὸ ζήτημα τῆς ἀθητικῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισης δὲν εἶναι γενικὸ, κοινὸ μεγαλοαστοῦ, μικροαστοῦ κ' ἐργάτη — ἐνδιαφέρει μόνο ἐκείνους πού σήμερα ἄλλοι τοὺς ἐκμεταλλεῖονται, γιατί αὐτοὶ εἶν' οἱ ἀπόκληροι τῆς σημερινῆς κοινωνίας, αὐτοὶ θέλουν νὰ τινάξουν τὰ δεσμά πού τοὺς ἔβαλαν οἱ τωρινοὶ ἐκμεταλλεῖτες τους.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Τετάρτη 1 του Φλεβάρη — Τρίτη 7 του Φλεβάρη

Η ΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ. — Στο «Σκρίπ» της Τετάρτης δημοσιεύεται κύριο άρθρο ενός συνεργάτη του με την επίγραφή «ή ένωσις τών κομμάτων ως σώση τήν Ἑλλάδα»· δὲ συμφωνοῦμε βέβαια μὲ τὸν ἀρθρογράφον στὸ ὅτι ἡ ένωση αὐτὴ θὰ σώσει τάχα τὴν Ἑλλάδα! Σ' ἓνα μόνο συμφωνοῦμε μαζί του, πὼς δηλ. ἐπιβάλλεται στὰ κόμματα ἡ ὑποχρέωση ν' ἀγωνιστοῦν μαζί· γιατί, καθὼς πολὺ καλὰ λέει ὁ ἀρθρογράφος, τότε μόνο θὰ βεβαιώσουν τὰ κόμματα ἑαυτοὺς, πὼς δὲν ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας, δὲν κινδυνεύουν ἀπὸ προσωπικὰ συμφέροντα, μὰ τὰ θυσιάζουν στὸ βωμὸ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδας. Συμφωνοῦνται! προσθέτομε μάλιστα ἡμεῖς καὶ τοῦτο— πὼς τὰ προγράμματα ποὺ μᾶς ἀνακοίνωσαν οἱ διάφοροι ἀρχηγοὶ εἶναι σχεδὸν πέρα-πέρα σύμφωνα μεταξὺ τους. Ἄν οἱ κύριοι λοιπὸν ἔχουν ἀπάνου τους ἴχνος τιμῆς καὶ νιροπῆς θὰ σχηματίσουν ἓνα κοινὸ κόμμα, χωρὶς φιλοδοξίες γιὰ τὴν ἀρχηγία καὶ μόνο γιὰ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδας, ἂν τοὺς ἀπασχολεῖ λιγάκι.

ΚΙ ΑΥΤΟΣ! Γιὰ τὸν κ. Θεοτόκη δὲν εἶχαμε ποτὲ καλὴν ἰδέαν, μὰ πάντως ἀνώτερη ἀπ' αὐτὴ ποὺ σχηματίσαμε τώρα, ὕστερ' ἀπ' ὅσα μᾶς ἀνάγγειλαν οἱ ἐφημερίδες τῆς περασμένης Τετάρτης· ὁ Κερκυραῖος πολιτευτὴς ἔγινε κι αὐτὸς ἀκόλουθος τοῦ μιστριωτισμοῦ, πῆγε νὰ ἐπισκεφτεῖ τὸν κομματάρχη τῆς ὁδοῦ Στουρνάρα, συγχάρηκε τὸν ἀνισόρροπο γεροντάκο γιὰ τοὺς ἀγῶνες του καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε νὰ τὸν ὑποστηρίξει στὶς ἐκλογές, τοῦ ἔκανε μάλιστα καὶ ἀποκαλύψεις γιὰ τὴ γλώσσα ποὺ θὰ εἰς δημοσιέψει ὁ Μιστριώτης στὸ πρόγραμμά του! Μὴ χειρότερα, κ. Θεοτόκη! καλὰ λέν πὼς «τὸ γῆρας οὐκ ἔρχεται μόνον»! Ἐνα μόνο καλὸ εἶχε φυσικὰ ἡ συνάντησις αὐτὴ, πὼς ἔρχεται νὰ διαπιστώσει, ὅτι γράφουμε παραπάνου, πὼς κοινὲς ἀρχές συνδέουν καὶ τὰ τρία κόμματα καὶ τοὺς ἐπιβάλλουν τὴν ένωση.

ΠΩΛΟΓΕΩΡΓΗΣ. Ὁ κρητικὸς πολιτευτὴς ἦρθε στὴν Ἀθήνα γιὰ ν' ἀντιπροσωπεύσει τὴν ἐπανάστασις στὴ Βουλῆ, ἂν ἐπιτύχει στὶς ἐκλογές βάζοντας κάληπ ὡς μέλος τοῦ Ραλλικοῦ συνδυασμοῦ. Ἄτυχέστερη σκέψις δὲν μπορούσαμε νὰ φανταστοῦμε

ἀπ' αὐτὴν! Τὸ πιθανώτερον εἶναι πὼς ὁ κ. Πωλογεωργῆς βιάζεται νὰ γίνῃ Ἑλληνας βουλευτὴς, ἴσως καὶ ὑπουργὸς γιὰ ν' ἀντιπολιτευθεῖ τὸ συμπολίτη του· καὶ, σὰν εἶδε, πὼς μὲ τὸ τελευταῖο κίνημα μᾶλλον ὀπισθοχώρησε τὸ ζήτημα· τῆς Κρήτης, ἦρθε νὰ πολιτευθεῖ στὴν Ἑλλάδα. Ἐλπίζομε πὼς οἱ ἐκλογεῖς τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς δὲ θὰ θελήσουν στὶς σημερινὲς μάλιστα δύσκολες περιστάσεις νὰ στερήσουν τὴν Κρήτη ἀπὸ ἓναν τόσο ἀξιὸν πολιτικόν. Ἐμεῖς στὸ ἐλεύτερον βασιλεῖο οἰκονομοῦμαστε μὲ τοὺς ἄλλους. Ὅσο γιὰ τὴν ἐπανάστασις— αὐτὴ δὲ θὰ βρεθοῦν ἓνα σωρὸ βουλευτῆς νὰ τὴν ἀντιπροσωπεύσουν ἀπὸ ἀντιπολιτευτικὸ πνεῦμα στὴ Βουλῆ. Δὲν ξέρομε μόνο μὲ πόση ἐπιτυχία, ὕστερ' ἀπ' τὴν τελευταία νότα τῶν Δυνάμεων.

ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΚΟΜΜΑ.—Βρισκόμαστε σὲ παραμονὲς ἐκλογῶν κ' οἱ πολιτευόμενοι μᾶς δὲν ἀφίνουν τίποτα ποὺ νὰ μὴν ὑποσχεθοῦν· διαβάζοντας τὰ προγράμματα τοὺς νομίζει κανεὶς πὼς αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι σήμερα πρωτοθγαίνουν γιὰ νὰ πολιτευθοῦν, ἀφοῦ τώρα πρωτοῦπόσχονται νὰ βάλουν μπροστὰ τόσο σοβαρὰ ἔργα. Ἔτσι μᾶς ἔρχεται τώρα ὁ κ. Εὐταξίας καὶ στὸ πρόγραμμα ποὺ δημοσιεύει γιὰ τοὺς ἐκλογεῖς τοῦ νομοῦ του βρῖσκει πὼς τέλος πάντων εἶναι καιρὸς νὰ συνασπισθοῦν κ' οἱ γεωργοὶ καὶ ν' ἀπαρτίσουν ξεχωριστὸ κόμμα, ὑπόσχεται δὲ πὼς ἅμα βγεῖ βουλευτὴς θὰ συνεννοηθεῖ μὲ τοὺς βουλευτῆς τῶν ἄλλων γεωργικῶν νομῶν τοῦ Κράτους καὶ θὰ καταρτίσει μ' αὐτοὺς τὸ πρῶτο ἐλληνικὸ γεωργικὸ κόμμα. Καλὰ ξυνητούρια, κ. Εὐταξία! Ἄν εἶχατε σοβαρὸ σκοπὸ νὰ σχηματίσετε γεωργικὸ κόμμα θὰ τὸ εἶχατε τόσα χρόνια φκιασμένο· θὰ μορφώνετε τοὺς γεωργοὺς τοῦ νομοῦ σας πολιτικά, θὰ τοὺς δείχνετε τὸ συμφέρον τους, θὰ κάνετε γεωργικοὺς συλλόγους καὶ τὸ κόμμα θὰ εἶταν ἔτοιμο. Δὲν κάνετε τίποτε ἀπ' αὐτὰ κι ὅμως μόλις τώρα στὶς παραμονὲς τῶν ἐκλογῶν θυμᾶστε τοὺς γεωργοὺς καὶ τὸ γεωργικὸ κόμμα. Τώρα μάλιστα ποὺ θυμᾶστε αὐτό, φροντίζετε νὰ ξεχάσετε κάτι ἄλλο, πὼς δηλ. εἰσαστε σύμμαχος μὲ τὸ Μιστριώτη, ποὺ θὰ σᾶς ἀποκήρυχνε μόλις διάβαζε τὸ πρόγραμμά σας. Ἔτσι ξεχνοῦμε ἀρχές καὶ θεωρίες εἶταν πρόκειται νὰ ψηφοθηρήσουμε!

ΤΙΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ.— Ἄπ' τίς δηλώσεις ποὺ κάνουν οἱ παλιοὶ κομματάρχες στὶς ἐφημερίδες καταλαβαίνει κανεὶς εὐκόλα μὲ τί τίμια μέσα ἔρχον-

ται να πολεμήσουν την Κυβέρνηση. Ἐξὸν ἀπ' αὐτὰ ἔχουν ἕμως κι ἄλλα πού ἐφαρμόζονται ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ἔστω κι ἂν μ' αὐτὰ πρόκειται νὰ ζημιώσουν μὲ ἄλλη τὴ δυνατὴ ἀσυνειδησία τὸ λαό, γιὰ νὰ κερδίσουν τὸν ψῆφὸ του. Τὸ ὑπουργεῖο τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἔστειλε ἀπὸ καιρὸ δελτία γιὰ μιὰ γεωργικὴ στατιστικὴ, πού φυσικὰ εἶναι γιὰ τὸ συμφέρον τῆς γεωργίας, γιὰτὶ μ' αὐτὴ θὰ μάθει ἡ Κυβέρνηση τὴν κατάστασὴ τῆς καὶ θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ βρεῖ τὰ μέσα νὰ τὴν ὑποστηρίξει. Ἐρχονται λοιπὸν οἱ περιώνυμοι κομματάρχες καὶ διαδίδουν στὸν κόσμον πὼς ἡ Κυβέρνηση τάχα θέλει νὰ φορολογῆσει τὰ εἶδη πού κάνει τὴ στατιστικὴ (π. χ. τὶς κότες!) πρῶμα πού γεννάει μιὰ φορὰ ἀντίδραση κατὰ τῆς Κυβέρνησης μὰ καὶ δυσπιστία στοὺς γεωργούς γιὰ τὴ στατιστικὴ, δυσπιστία πού θὰ τοὺς ἀναγκάσει νὰ δώσουν ψεύτικες πληροφορίες — γιὰ ζημία τῆς ἴδιας τῆς γεωργίας. Νὰ πατριώτες μιὰ φορὰ! Ἄφεριμ!

ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ. — Ἄξιος ὁ μισθὸς τῶν σοφολογιώτατων ἐφετῶν τῆς Λάρισας! Ἰστέρα ἀπὸ τόσων μηνῶν κοιλοπονήματα βγήκε τὸ τυφλοπόντικο αὐτὸ τοῦ βουλευμάτος πού μᾶς ἀνάγγειλαν οἱ ἐφημερίδες. Δὲν ἀμφιβάλουμε πὼς σώθηκε ἡ θρησκεία ἀπ' τὴν ἐλεύθερη σκέψη κι ἀπ' τὴν ἐλεύθερη ἐπιστήμη μὲ τὸ βούλευμα, πού στέκεται ἀπάνου σὲ ἄρθρο πού δὲ θὰ εἶταν σήμερα στὴ ζωὴ, ἂν ἡ Κυβέρνηση ἀπασχολοῦτανε λιγώτερο μὲ τὸ νομοσχέδιο τῶν τετραδίων τοῦ κ. Ἀλεξανδρῆ κ' ἐργαζότανε γιὰ σοβαρώτερα νομοθετικὰ μέτρα. Τὰ συγχαρητήριά μας, κύριοι Ἀμπελάδες τῆς Λάρισας. Μὰ μὴ φοβάστε! χιλιάδες βουλευμάτα σὰν κι αὐτὰ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ σταματήσουν πνευματικὰ κινήματα· ἡ ἐπιθυμία σας νὰ δημιουργήσετε μὲ τὶς ὀπισθοδρομικὲς ἀντιλήψεις σας μιὰ νέα ἱερὰ ἐξέταση δὲν μπορεῖ νὰ βαστάξει πῶς στῆς ἐπιστήμης τὴν ὁρμὴ, πού δὲ φοβήθηκε οὔτε φυλακὲς, οὔτε κρεμάλες, οὔτε φωτιές, μὰ περιφρονώντας τέτοια ἐμπόδια τράβηξε μπροστὰ στὸ δρόμο τῆς. Αὐτὸ ἔγινε στοὺς ἄλλους λαοὺς κι αὐτὸ θὰ γίνῃ καὶ στὸν τόπο μας· τέτοια ἐκτρώματα μᾶς προαναγγέλλουνε μόνον τὴ νίκη τῆς ἐπιστήμης χωρὶς νὰ ἐμπνεύσουνε οὔτε τὸν ἐλάχιστον σεβασμὸν — δείχνουνε ἴσα ἴσα πόσο ἀναγκαῖα εἶταν ἡ ἐκκαθάριση τοῦ δικαστικοῦ κλάδου γιὰ νὰ μᾶς ξεγλυτώσει ἀπὸ δικαστὲς πού κατορθώνουν νὰ βγάλουν τέτοια βουλευμάτα. Ἄς ἐλπίσουμε μόνον πὼς ὁ Ἄρειος Πάγος πού θάχει νὰ ξανασυζητήσῃ τὴν ὑπόθεση «κατ' ἀνακοπήν» θὰ ξεπλύνῃ τὸ λεκὲ πού ἀφηκε στὴν ἑλληνικὴ δικαιοσύνη τὸ μεσαιωνικὸ βούλευμα τῶν

λαρισινῶν ἱεροξεταστῶν, θὰ μᾶς δώσει τὴν ἀπόδειξη πὼς ὑπάρχουν κ' ἐπιστήμονες Ἕλληνες δικαστὲς πού δὲν ἀνέχονται νὰ θυσιαστῇ ἡ ἐλευθερία τῆς ἐπιστήμης μπροστὰ στὶς σεβάσιμες μορφὲς τοῦ Ἀμπελά καὶ τοῦ Γαλανοῦ.

Αὐτὰ γιὰ τὴν ὥρα ἐπιφυλασσόμεστε νὰ κρίνουμε λεπτομερῶς τὸ βούλευμα καὶ κυρίως τὸ πραγματικὸ του μέρος μὲ τὸ λάβοιμε ὀλόκληρο.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

© ΟΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

Τὴν ἐρχόμενη Πέμπτη, 16 τοῦ Φλεβάρη, ὥρα 7 1/2 τὸ βράδι, θὰ μιλήσει ὁ κ. Λέαντρος Παλαμᾶς στὰ μέλη τῆς «Φοιτητικῆς Συντροφιάς». Θέμα: Ἡ Φοιτικὴ.

— Δῶ κι ὄμπρὸς: κάθε Πέμπτη στὶς 7 1/2 τὸ βράδι θὰ συγκεντρώνονται τὰ μέλη τῆς Συντροφιάς στὰ γραφεῖα τῆς.

— Ἡ καθηγήτρια τοῦ Ὀδείου κ. Αἰδρὴ Θεοδωροπούλου θὰ δώσει στὴν αἴθουσα τοῦ Ὀδείου μιὰ σειρὰ «Διαλέξεις - Συναυταί», καθὼς λέει τὸ πρόγραμμα, μαζί μὲ τὶς δεσποινίδες Σμαρ. Γεννάδη καὶ Ἀργυρῆ Γκίνη (τραγουδῖ), Ἡβὴ Πανᾶ (πιάνο) καὶ τοὺς κ. κ. Μιχ. Καζάξη (βιολί), Ν. Παπαγεωργίου (τράουτο) καὶ Θ. Πινδίου (πιάνο). Θὰ συμπράξουν καὶ οἱ δεσποινίδες Ἑλλῆ Ἀγγελιοπούλου καὶ Καλλιρρόη Κωνσταντινίδη (τραγουδῖ).

— Ἡ πρώτη σειρὰ (Φεβρ. Μάρτιος 1912) ἰδᾶται Μπάχ. Μπετόβεν Βάγνερ. Γιὰ κάθε διάλεξη τὸ εἰσιτήριο δρ. 2, 20. Γιὰ τὶς τρεῖς μαζί δρ. 5,50 (μὲ τὸ φόρο). Εἰσιτήρια καὶ φυλλάδια πουλιοῦνται στὸ Ὀδείο.

— Λάβοιμε ἐπιτέλους τὶς «Νησιώτικες Ἱστορίες» τοῦ Ἑφταλιώτη πού τὶς τίπωσε τὸ ἐκδοτικὸ κατάστημα Φέξη. Ἐκδοσις καλλιτεχνικὴ, σὲ διαλεχτὸ χαρτί καὶ πουλιέται μονάχα 3 δραχμῆς. Ὅσο γιὰ τὴν ἀξία τοῦ βιβλίου τοῦ πολύτιμου τί νὰ γράψουμε; Ὁ Ψυχάρης τὸ τελευταῖο του βιβλίον «Στὸν ἴσκιον τοῦ πλατάνου» τὸ ἀφιερώνει «τοῦ Ἀργυρῆ Ἑφταλιώτη πού εἶναι στὴν ἀφήγησιν βασιλιάς» — καὶ ἡ ἀφιέρωσις αὐτὴ ζυγιάζει ὅσο καὶ μιὰ κριτικὴ πολυσέλιδη.

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

κ. Φ. Α. Πόλη. Λάβοιμε τὴ συντροφίαν, στείλαμι τὰ φύλλα. — κ. Ε. Φωτ. Κέρκυρα. Λάβοιμε τὴ συντροφίαν κ' εὐχαριστοῦμι.